

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

VÝROČNÍ OBYČEJ „MÁJE“ V SOUČASNÉ STŘEDOČESKÉ VESNICI

Vedoucí práce PhDr. Miloslava Turková, CSc.

Praha 2010

Marcela Němcová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 30. 4. 2010

.....
podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Miloslavě Turkové, CSc., a to především za její neobyčejnou vstřícnost a ochotu, se kterou mi poskytovala cenné rady a podnětné připomínky.

OBSAH

1.	Úvod	4
2.	Metodologie	7
2.1	Cíle výzkumu	7
2.2	Výzkumná strategie	7
2.3	Techniky sběru dat	8
2.4	Výběr vzorku a prostředí výzkumu	9
2.5	Vyhodnocování a interpretace získaných dat	10
3.	Vymezení etnologických pojmů	12
3.1	Tradice	12
3.2	Folklor	14
3.3	Výroční obyčej	15
4.	Máje v českém a evropském kontextu	17
4.1	Máje v Čechách	17
4.2	Stopy májí v Evropě	18
4.3	Pohanské kořeny májí	19
4.4	Minulost májí v Jestřabí Lhotě	20
5.	Charakteristika oslavy májí	21
5.1	Obecná charakteristika slavení májí	21
5.2	Současné máje v Jestřabí Lhotě	22
5.3	Aktéři májí v Jestřabí Lhotě	26
5.4	Obecní máje neboli král	27
5.5	Charakteristika soukromých májek	33
5.6	Soukromé májky v Jestřabí Lhotě	34
6.	Máje v Jestřabí Lhotě očima aktérů a diváků	37
6.1	Subjektivní motivace aktérů	37
6.2	Významy z pohledu aktérů	41
6.3	Motivace a významy z pohledu diváků	46
6.4	Funkce tradic a výročních obyčejů v současnosti	49
6.5	Funkce májí v Jestřabí Lhotě	52
7.	Závěr	57
	Použité prameny a literatura	59
	Přílohy	63

1. Úvod

Téma mé bakalářské eseje představuje výroční obyčej nazývaný máje, případně „staročeské máje“. K osvětlení mé volby tématu si na úvod můžeme položit otázku společně s M. Pavlicovou: „Proč se člověk stále vrací k tradičním obřadům či obyčejům, i když v jiném smyslu je jeho život zcela podřízen konzumnímu životu a masové kultuře?“¹ Již od 19. století je všeobecně přijímán názor, že tradiční kultura je na ústupu a zaniká. Takový pohled je však zjednodušující, neboť tradiční obřadní kultura se ve skutečnosti vyvíjí složitějším způsobem. V současné době sice na jedné straně dochází k úpadku či zániku jejich projevů, ale na druhé straně taktéž k jejich zachování či obnově.² Navíc musíme vzít v potaz skutečnost, že stupeň a intenzita životnosti tradic lidové kultury se různí nejen kraj od kraje, ale stejně tak se liší i druh a charakter udržované tradice.³ Mezi kolektivními obyčejí kalendářního cyklu současné české vesnice mají největší životnost vedle masopustu právě máje a zavádějí se opětovně dokonce v obcích, kde byla jejich tradice přerušena i na několik desetiletí.⁴

Podobně se můžeme otázat také s V. Frolcovou: „Proč v naší době, kdy vládne technicky zprostředkované sdělení, zaznamenáváme zvláštní osobní formy přímé komunikace, a to slovem, zpěvem, signálem, gestem, tancem, maskou?“⁵ Takovou podobu komunikace označujeme jako sváteční. Probíhá v přesně vymezeném čase, neboť je spjata s cyklem přírodním nebo s cyklem liturgického roku, respektive je spojena s rozlišováním všedních a svátečních dní.⁶ Svátek či slavnost a všední den představují dva póly životních situací. „Aby všední den mohl být všedním samozřejmým pevným zázemím, musí mít možnost být všedním, tj. musí být protipólem sváteční chvíle, musí spolu se svátky tvořit

¹ PAVLICOVÁ, Martina. *Lidová kultura a její historicko-spoolečenské reflexe (mikrosociální sondy)*. 1. vydání. [Brno]: Ústav evropské etnologie ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV-ČR – pracoviště Brno, 2007. ISBN 978-80-254-1044-8. s. 90.

² FROLCOVÁ, Věra. Folklor a obřad v kalendářním cyklu. In *Kultura – společnost – tradice I.: soubor statí z etnologie, folkloristiky a sociokulturní antropologie*. Ed. L. Tyllner, Z. Uherek. 1. vydání. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2005, s. 75-114. ISBN 80-85010-71-2. s. 76.

³ FROLEC, Václav. Lidová kultura v současném kulturním životě. In *Lidové umění a dnešek*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1977, s. 19-34. ISBN 47-011-77. s. 21.

⁴ PLESSINGEROVÁ, Alena. Odraz současných společenských podmínek ve středočeské slavnosti „staročeské máje“. *Český lid*, 1990, roč. 77, č 1, s. 47-50. ISSN 0009-0794. s. 47.

⁵ FROLCOVÁ, Věra. Folklor a obřad v kalendářním cyklu. In *Kultura – společnost – tradice I.: soubor statí z etnologie, folkloristiky a sociokulturní antropologie*. Ed. L. Tyllner, Z. Uherek. 1. vydání. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2005, s. 75-114. ISBN 80-85010-71-2. s. 75.

⁶ FROLCOVÁ, Věra. Folklor a obřad v kalendářním cyklu. In *Kultura – společnost – tradice I.: soubor statí z etnologie, folkloristiky a sociokulturní antropologie*. Ed. L. Tyllner, Z. Uherek. 1. vydání. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2005, s. 75-114. ISBN 80-85010-71-2. s. 75.

jednotu sociálního provozu.“⁷ Svátky strukturují čas, čímž ustanovují časový řád, v němž teprve každodennost získává své místo.⁸ Všední je to, co se dělá ve všechny dny, každý běžný den.⁹ Všední činnosti musí být vykonávány, protože jsou člověku prostředkem k uspokojení jeho potřeb. Člověk nemůže každodenní činnosti přestat vykonávat jednou provždy, ale může je přestat vykonávat na určitý, předem vymezený, čas. Tento čas, který je opakem všedních dnů, je potom označován jako svátek. Svátek či slavnost je tedy významný kulturní jev, jenž přerušuje všednodennost. Funkcí tohoto jevu je však nejen narušení stereotypů všedního dne, ale zároveň funguje jako prostředek rytmizace průběhu roku a průběhu lidského života, jako prostředek reflexe vztahu člověka ke světu, k minulosti i budoucnosti, symbolizuje lidské vědomí kontinuity člověka a jeho obce. Slavnost je nezbytná jakožto protiváha všednodennosti proto, aby se člověk stal nebo zůstal člověkem, je potvrzením jeho vlastní identity. Pokud život pozbude slavností, které ho rytmizují a osmyslují, a všednodennost je absolutizována, potom život ztrácí smysl a společenství lidí se rozpadá. Slavnost tedy nesmí být považována za pouhou zábavu, přestože zábava samozřejmě může být, a ve většině případů také je, průvodním jevem slavnosti.¹⁰

Základním rysem svátku je to, že je společný a veřejný, lidé ho slaví pospolu. Pochopení role a významu slavnostních momentů v životě společenství je tedy potom jedním z předpokladů porozumění tomuto společenství a pochopení představ, které si jeho členové vytvářeli a vytvářejí o sobě i o světě, ve kterém žili a žijí.¹¹ Pokud ke zvolené problematice, čili k oslavě májí, budeme přistupovat z této pozice, potom se pro nás stane důležitým a hodným poznání nejen obyčej jako takový, jeho průběh a podoba, ale též jeho účastníci, a to přímí aktéři i diváci. Do zorného pole badatelského pohledu se tak přitom dostává nejen konání účastníků kolektivního výročního obyčeje, ale též jejich vlastní interpretace daného jednání. „Je tedy naprosto nezbytné interpretovat terénní výzkumy z pohledů, které nejsou zaměřeny jen na zaznamenávání jevů lidové kultury a jejich popis, ale snaží se o hledání

⁷ PEŠKOVÁ, Jaroslava. Každodennost a svátek: filosofický rozměr festivity. In *Documenta Pragensia XII. Pražské slavnosti a velké výstavy: sborník příspěvků z konferencí Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991*. Ed. J. Pešek. 1. vydání. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 1995, s. 29-31. ISBN 0000. s. 30.

⁸ ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor. 2001. ISBN 80-7260-051-6. s. 55.

⁹ SOKOL, Jan. *Člověk a náboženství*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-886-4. s. 36.

¹⁰ PEŠEK, Jiří. Slavnost jako téma dějepisného zkoumání. In *Documenta Pragensia XII. Pražské slavnosti a velké výstavy: sborník příspěvků z konferencí Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991*. Ed. J. Pešek. 1. vydání. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 1995, s. 7-27. ISBN 0000. s. 10.

¹¹ PEŠEK, Jiří. Slavnost jako téma dějepisného zkoumání. In *Documenta Pragensia XII. Pražské slavnosti a velké výstavy: sborník příspěvků z konferencí Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991*. Ed. J. Pešek. 1. vydání. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 1995, s. 7-27. ISBN 0000. s. 8.

souvislostí v širších kontextech, dobových vazbách, osobních impulsech a v motivacích u jejich nositelů.¹²

Takový přístup ke zvolenému tématu určoval nejen podobu mého výzkumu, ale ovlivnil i strukturu této bakalářské eseje. Nejprve se v ní věnuji obecnému popisu májí, a to jejich průběhu a významům, stejně jako jejich kořenům a vývoji nejen v českém, ale i v evropském kontextu. Tuto část opírající se především o práce různých autorů jsem doplňovala o popis májí založený na vlastním výzkumu. Vycházela jsem přitom z dat sebraných pomocí metod zúčastněného pozorování a polostrukturovaných rozhovorů. Právě rozhovory mi potom byly stěžejní oporou pro poslední část bakalářské eseje, vlastní analýzu. Jak jsem již předeslala, důležitou roli pro mě hráli účastníci májí. Analýza se tedy zaměřuje na reflexi májí z pohledu účastníků, přičemž zvláštní pozornost jsem věnovala jejich motivacím k účasti a významům, které májím přikládají.

¹² PAVLICOVÁ, Martina. *Lidová kultura a její historicko-společenské reflexe (mikrosociální sondy)*. 1. vydání. [Brno]: Ústav evropské etnologie ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV-ČR – pracoviště Brno, 2007. ISBN 978-80-254-1044-8. s. 91.

2. Metodologie

2.1 Cíle výzkumu

Tématem mého výzkumu je výroční obyčej „máje“ a jeho reflexe samotnými aktéry a diváky. Zajímalo mě tedy nejen, jak tento obyčej probíhá, ale také to, jaké místo zaujímá v životě těch, kteří této slavnosti víceméně přihlížejí, a v životě přímých aktérů – svobodných lidí, kteří se společně účastní májové občůzky a na závěr slavnostního dne tančí českou besedu. Cílem mého výzkumu je jednak popsat, jak máje probíhají, a jednak zachytit, jak informátoři z řad aktérů a diváků tuto slavnost prožívají a jak jí rozumí. Moje základní výzkumné otázky tedy zní, jaké jsou motivace lidí k účasti na májích a jaký jim přiřkládají význam pro sebe osobně a pro svou lokální společnost. Mým hlavním záměrem je najít odpověď na otázku, jaké motivy podněcují diváky a aktéry k účasti na májích a jaké májím přisuzují významy. Na základě toho bych také chtěla zodpovědět otázku, jaké funkce plní máje v současné středočeské vesnici.

2.2 Výzkumná strategie

Za výzkumnou strategii jsem si vzhledem k cíli svého výzkumu, kterým je poznat pohnutky a názory lidí, zvolila kvalitativní výzkum, který umožňuje provádět nenumerické šetření a interpretaci sociální reality s cílem odhalovat význam získaných informací.¹³ Kvalitativní výzkum mi neumožní zobecnit získané poznatky na širší populaci, což ovšem není, a ostatně ani nemůže být, mým cílem.

Co se týká logiky výzkumu, během provádění kvalitativního výzkumu jsem pracovala pomocí induktivní metody poznání. To znamená, že na počátku mého výzkumu nestála hypotéza, kterou by bylo třeba ověřit, nýbrž jsem svůj výzkum zahájila vymezením problému a následně navázala sběrem dat, doplňováním výzkumných otázek a formulováním předběžných závěrů.¹⁴ Sběr dat jsem průběžně prokládala jejich analyzováním a vytvářením závěrů, během výzkumu jsem se vracela k jednotlivým krokům a s ohledem na další nově získané poznatky jsem případně doplňovala jednotlivé otázky tak, aby mi umožnily co nejlépe zodpovědět mé základní výzkumné otázky.

¹³ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vydání. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 80-246-0139-7. s. 285.

¹⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. s. 52.

2.3 Techniky sběru dat

Sběr dat jsem zahájila technikou zúčastněného pozorování. Byla jsem osobně přítomna na májích, které se konaly v sobotu 16. 5. 2009. Pozorování pro mě bylo zdrojem dat, z nichž jsem vycházela především při popisu průběhu oslavy májí a jejich jednotlivých komponentů. Informace o přípravných pracích předcházejících samotné oslavě májí, jimž jsem nebyla osobně přítomna, jsem potom doplnila na základě rozhovorů s informátory.

Stěžejní techniku sběru dat pro mě představovaly rozhovory neboli interview s informátory. Tyto rozhovory se jednak zaměřovaly na popis průběhu májí, ale především na jejich reflexi. Rozhovory byly polostrukturované, což znamená, že jsem k rozhovorům přistupovala s předem připraveným seznamem otevřených otázek, které jsem informátorům během každého rozhovoru kladla. Rozhovory jsem vedla se dvěma skupinami osob, a proto jsem vytvořila dva seznamy otázek jako oporu rozhovorů.¹⁵ Pořadí otázek pro mne nebylo závazné, a tudíž jsem mohla jejich řazení přizpůsobit výpovědím informátora. Navíc jsem připravené otázky podle potřeby doplňovala vyjasňujícími otázkami, které vyplynuly z aktuálního průběhu rozhovoru. Tento způsob práce mi poskytl oporu, neboť mi pomohl udržet shodné hlavní zaměření všech rozhovorů, avšak zároveň poskytl dostatek prostoru informátorovi, aby mohl rozvinout své odpovědi.

Při provádění výzkumu jsem se snažila dodržovat etické zásady. Vzhledem ke zvolenému tématu se domnívám, že riziko způsobení fyzické, psychické či právní újmy informátorů bylo v mnou prováděném výzkumu nízké. Přesto jsem však ve vztahu ke svým informátorům dodržovala určitá pravidla, mezi která patřila snaha co nejméně narušovat jejich soukromí, zajistit jejich anonymitu a důvěrnost získaných dat.¹⁶ Před samotným zahájením výzkumného rozhovoru jsem informátory stručně seznámila se záměrem svého výzkumu a s tím, jak budu nakládat se získanými daty. Zároveň byli srozuměni s tím, že se výzkumu účastní dobrovolně a spolupráci tak mohou kdykoli ukončit. Taktéž jsem se informátorům zaručila, že vypovídají anonymně a jejich jméno nebude tudíž nikde uvedeno.

Rozhovory probíhaly při osobním kontaktu v neutrálním prostředí v kulturním domě v Jestřabí Lhotě s každým informátorem zvlášť. Jednotlivé polostrukturované rozhovory jsem se souhlasem informátorů zaznamenávala na digitální diktafon.

¹⁵ Výběr kladených otázek viz. příloha č. 1.

¹⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. s. 155.

2.4 Výběr vzorku a prostředí výzkumu

Za prostředí svého výzkumu jsem zvolila obec Jestřabí Lhota, jež má přibližně tři sta padesát obyvatel a leží v okrese Kolín ve Středočeském kraji.¹⁷ Konkrétní obec, v níž bude probíhat výzkum vybraného problému, jsem zvolila vedle badatelského zájmu o máje, které v ní probíhají, také mimo jiné na základě kontaktu na osobu ve vesnici, která mi byla tzv. gatekeeperem neboli dveřníkem¹⁸ a usnadnila mi vstup do terénu a přístup k informátorům.

Při stanovování vzorku pro můj výzkum nebylo cílem, aby vzorek reprezentoval populaci jako takovou, nýbrž populaci vztahující se ke zvolenému výzkumnému problému. Prováděla jsem tedy účelový výběr vzorku.¹⁹ Soubor dotazovaných osob byl složen ze dvou skupin. Za účelem zachování anonymity a zároveň odlišení obou skupin informátorů označuji jednu skupinu informátorů písmeny A-O a druhou číslicemi 1-10.²⁰ První skupinu tvořilo patnáct svobodných lidí narozených v rozmezí let 1983-1992, kteří se při májové slavnosti účastní obchůzky a tančí českou besedu. Rodinný stav ani věk jakožto charakteristiku dotazovaných osob zde neurčily potřeby výzkumu, ale vyplynul z dodržovaného pravidla, které nařizuje, že všichni májovní tanečníci musí být svobodní. Jediným kritériem pro výběr informátorů byla opakovaná aktivní účast na májích. Tuto skupinu informátorů pojmenovávám dále v textu jako „mládež“ nebo „aktéři“, abych ji odlišila od druhé skupiny osob, které se taktéž účastní májí a s nimiž jsem vedla rozhovory. Tuto skupinu tvořilo celkem deset mužů a žen narozených v letech 1943-1963, kteří se mají účastní primárně jako diváci, někteří výhradně přihlízejí, jiní se do přímého dění zapojují pouze dočasně při zastavení průvodu májovníků u jejich domu. Všichni oslovení z druhé skupiny byli buď rodáci, nebo v Jestřabí Lhotě dlouhodobě žili, a tudíž měli s májemi několikaletou osobní zkušenost.

Při volbě vzorku jsem kladla důraz na to, aby byla obě pohlaví zastoupena přibližně stejnou měrou, a to především u informátorů z řad mládeže, neboť zastoupení obou pohlaví na májích je rovnocenné, což vyplývá z faktu, že se tančí ve smíšených párech. U obou skupin však mezi informátory mírně převážily ženy nad muži, u mládeže v poměru osm ku sedmi, u starší generace v poměru šest ku čtyřem.

¹⁷ Informace dostupné z <<http://www.jestrabi-lhota.cz/soucastnost.php>> [citováno 25. 2. 2010].

¹⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. s. 152.

¹⁹ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vydání. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 80-246-0139-7. s. 112.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. s. 154.

²⁰ Seznam a charakteristika informátorů viz. příloha č. 2.

Výběr informátorů jsem omezila pouze na dospělé osoby, aniž bych do něj zahrnula děti, které se mají také aktivně účastnit. Vycházela jsem z předpokladu, že dospělí informátoři budou mít větší schopnost reflexe než děti a spíše budou mít zformovaný názor na máje a taktéž budou schopni lépe formulovat myšlenky a vyjádřit se k otázkám týkajícím se osobních motivací a subjektivně přisuzovaných významů.

Vzorek jsem sestavila pomocí tzv. metody sněhové koule.²¹ Gatekeeper mi zprostředkoval vstup do terénu a kontakt s informátory, přičemž někteří z nich mi následně sjednali setkání s dalšími informátory. Konečný počet dotazovaných osob jsem neměla předem definitivně stanoven, ovšem za přiměřený vzorek pokládám konečný počet patnácti osob z celkového počtu třiceti dvou osob starších patnácti let, jež v roce 2009 tančily na májích, který jsem doplnila ještě o deset osob z řad diváků.

2.5 Vyhodnocování a interpretace získaných dat

Vzhledem k tomu, že jsem prováděla výzkum pomocí kvalitativní strategie, nepředstavovala pro mě analýza získaných dat konečnou fázi výzkumu, nýbrž výzkum postupovala v jeho průběhu a analýzu dat jsem prováděla zároveň s jejich sběrem. Jednotlivé rozhovory zaznamenané na digitálním diktafonu jsem následně přepisovala na osobním počítači. Při přepisu jsem vycházela z transkripční konvence, kterou navrhuje Alicja Leix pro výzkumníky z oblasti společenských věd bez lingvistického vzdělání.²² Pro snadnější orientaci v textu jsem rozhovory zapisovala do tabulky a jednotlivé otázky a odpovědi číslovala.

Základními metodami analýzy dat bylo kódování a komparace. Přestože jsem neprováděla výzkum podle zásad zakotvené teorie, při analýze jsem se inspirovala metodou kódování podle Strausse a Corbinové.²³ K přepisům rozhovorů jsem přistupovala tak, že jsem se v jednotlivých odpovědích v podobě očíslovaných políček tabulky snažila zachytit jejich stěžejní témata. K celým odstavcům či jednotlivým větám jsem přiřazovala kódy neboli pojmy, které dle mého názoru nejlépe stručně vystihovaly jejich obsah. Následně jsem označené odstavce či věty porovnávala s dalšími označenými úseky zápisu téhož rozhovoru a se zápisy ostatních rozhovorů. V případě, že jsem našla opakující se, podobné nebo vzájemně související kódy, přiřadila jsem jim společný nadřazený kód. Pokračovala jsem

²¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. s. 154.

²² LEIX, Alicja. K problematice transkriptu v sociálních vědách. *Biograf*, 2003, č. 31, s. 69-84.

²³ STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: ALBERT, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

prací se samotnými kódy, které jsem vzájemně srovnávala a hledala mezi nimi pravidelnosti a spojitosti. Stěžejní témata, která jsem na základě tohoto postupu v zápisech rozhovorů našla, jsem se na konec pokusila interpretovat s ohledem na cíle výzkumu, které jsem si stanovila, na základě těchto interpretací jsem potom zformulovala závěr a zodpověděla své výzkumné otázky.

3. Vymezení etnologických pojmů

Během provádění svého výzkumu a zejména při zajišťování jeho teoretické opory jsem se v literatuře setkávala s pojmy jako je (lidová) kultura, (lidová) tradice, (výroční) obyčej, zvyk, obřad, (obřadní) folklor. Předmět mého výzkumu, který představuje výroční obyčej „staročeské máje“, nelze bez těchto základních etnologických pojmů uchopit, a proto je používám i ve své práci. V souvislosti s uvedenými pojmy a jejich užitím ovšem mohou vyvstat jisté potíže, neboť v rámci oborů etnografie a etnologie nepanuje mezi vědci všeobecná shoda ohledně jednoznačného vymezení pojmů. Není cílem mé práce, a ostatně ani v jejích možnostech, zabývat se řešením terminologických problémů, avšak ve své práci výše zmíněné pojmy zmiňuji, a proto považuji za nezbytné vysvětlit v jakém smyslu je používám.

3.1 Tradice

Zcela základní a nepostradatelný význam má pro etnologii pojem tradice. J. Kandert definuje tradici následovně: „Tradice v etnologickém chápání odkazuje na soubory jevů, případně na celé kultury, o nichž se předpokládá, že doba jejich vrcholné existence a rozkvětu leží v minulosti, které však nějakým způsobem dožívají v současnosti – ovlivňují současnou kulturu či společnost a jsou její součástí.“²⁴

Podle J. Krupkové tvoří tradici soubor jevů (věci, prostředky, struktury, normy, způsoby, názory, koncepce, představy, předsudky apod.), které soudobá generace hodnotí na základě vědomí, že tyto jevy existovaly už v minulosti, především v minulosti vlastní společenské skupiny.²⁵ Vznik tradice je tedy podmíněn aktivní činností lidí, a to jejich neustále probíhajícím vědomým hodnocením. Výsledkem hodnotícího procesu může být buď uchování, nebo naopak vyřazování určitých jevů z dosavadní tradice, přičemž určující je, zda se tou kterou možností dosáhne uspokojení společenské potřeby. Významnou vlastností tradice je sice její poměrně vysoká a dlouhodobá stabilita, což ale neznamená neměnnost, nýbrž spíše pozvolný vývoj spočívající v přizpůsobování se novým společenským podmínkám. Tradici nelze ztotožňovat přímo s minulostí, neboť potřebuje žijícího nositele, v minulosti má tradice pouze kořeny, ale svou vlastní existencí je to jev spjatý s přítomností.²⁶

²⁴ KANDERT, Josef. Poznámky k výzkumu chápání „tradice“. *Český lid*, 1999, roč. 86, č 3, s. 197-213. ISSN 0009-0794. s. 199.

²⁵ KRUPKOVÁ, Jaroslava. *Tradice a etnografie: k úloze tradice ve vývoji kultury*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1991. ISSN 0567-8307. s. 36-108.

²⁶ KRUPKOVÁ, Jaroslava. *Tradice a etnografie: k úloze tradice ve vývoji kultury*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1991. ISSN 0567-8307. s. 36-108.

Podobně k dané problematice přistupuje i V. Frolec, který chápe tradici především jako vědomé (třebaže někdy přerušené a následně obnovené) předávání skupinových znaků často i v kratším časovém rozmezí.²⁷ Stejně tak říká, že tradice v sobě obsahuje jen některé prvky z kultury minulosti, protože předpokladem životnosti tradice je především její schopnost měnit se a přizpůsobovat se nové skutečnosti, ať už to znamená oživit a aktualizovat se, nebo slábnout a zanikat.²⁸ Jak shodně tvrdí J. Kandert, tradice je soubor jevů, které mají svůj počátek a konec, je soubor jevů, který se neustále obměňuje.²⁹

Někteří badatelé zamýšlející se nad vznikem a původem tradic však vyjadřují pochybnosti o jejich historických kořenech. V současné době již etnologové nechápu tradici jako jev daný po staletí, nýbrž jako jev existující v nejlepších případech po několik generací, který je předáván v procesu socializace. Tradice je tedy chápána jako sociální konstrukt, což znamená, že může vzniknout v současnosti a přitom být danou sociální skupinou považována za jev dávno existující.³⁰ Jakkoli se nám tedy tradice mohou zdát staré, ve skutečnosti jsou častokrát nedávného původu a někdy i vynalezené, přičemž vynalezenou tradicí se rozumí soubor zvyků, který se řídí všeobecně přijímanými pravidly, a soubor symbolických znaků, které se pokoušejí vštípit určité hodnoty a normy chování pomocí opakování, což implikuje kontinuitu s minulostí.³¹ Ačkoli v sobě tedy tradice často obsahují odkaz na minulost, jejich spojitost s minulostí je často do velké míry uměle vytvořená. Vynalezené tradice tak potom představují reakce na změny a novoty, které se snaží odkazovat k minulosti pomocí opakování a vytvořit tím stálou a neměnnou oblast moderního sociálního života.³²

Pokud se tedy pokusím shrnout společnou podstatu uvedených definic tradice, potom lze říci, že tradice není entita člověku daná, nýbrž je kulturním konstruktem, který si člověk sám aktivně vytváří a přizpůsobuje svým potřebám. Tradice je tedy současný jev, o němž jsme však přesvědčeni, že jeho kořeny sahají do minulosti, a to bez ohledu na to, jak vzdálená tato minulost může být.

²⁷ FROLEC, Václav. Čas života a obyčejová tradice. In *Čas života: rodinné a společenské svátky v životě člověka*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1985, s. 18-28. ISBN 47-006-85. s. 22.

²⁸ FROLEC, Václav. Čas života a obyčejová tradice. In *Čas života: rodinné a společenské svátky v životě člověka*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1985, s. 18-28. ISBN 47-006-85. s. 23.

²⁹ KANDERT, Josef. Poznámky k výzkumu chápání „tradice“. *Český lid*, 1999, roč. 86, č 3, s. 197-213. ISSN 0009-0794. s. 200.

³⁰ KANDERT, Josef. Poznámky k výzkumu chápání „tradice“. *Český lid*, 1999, roč. 86, č 3, s. 197-213. ISSN 0009-0794. s. 199.

³¹ HOBSBAWM, Eric. Introduction: Inventing Traditions. In *The Invention of Tradition*. Ed. E. Hobsbawm, T. Ranger. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. ISBN 0-521-43773-3. s. 1-14.

³² HOBSBAWM, Eric. Introduction: Inventing Traditions. In *The Invention of Tradition*. Ed. E. Hobsbawm, T. Ranger. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. ISBN 0-521-43773-3. s. 1-14.

V souvislosti s pojmem tradice se také často setkáváme s přízviskem „lidová“. Podle J. Krupkové slouží souloví lidová tradice k označení jevů tradice těch sociálních vrstev a skupin, které v dané etapě historického vývoje tvoří společenskou kategorii zvanou lid.³³ Jako lidová bývá označena také kultura, která je dle A. Václavíka vytvářena v úzké souvislosti právě s tradicí, z níž přejímá věci životně a nezbytně potřebné, jež přetváří podle vlastních konkrétních historicko-společenských potřeb.³⁴ V těchto definicích se setkáváme s dalšími obtížně definovatelnými pojmy „lid“ a „lidové“, přičemž se zde spokojíme s konstatováním, že v nejobecnější rovině tyto pojmy odkazují k venkovskému a městskému obyvatelstvu.³⁵

3.2 Folklor

Definice folkloru podle Antropologického slovníku zní následovně: „původně lidová kolektivní znalost; souhrnné označení té části lidové kultury, jejímiž projevy jsou slovesnost, hudba, divadlo a tanec. Folklorní tvorba vzniká v lidovém prostředí pro jeho potřeby a je v něm mezigeneračně tradována. Obvykle je individuální, ale anonymní; stává se duchovním majetkem kolektivu a autor nebo spoluautor je současně i konzumentem. Charakteristickým rysem folklorních útvarů je nekodifikovanost, synkretičnost, variabilita a poplatnost kolektivnímu vkusu.“³⁶

Velký sociologický slovník nabízí obširnější definici, avšak v základních rysech shodnou s tou předcházející. „Folklor jsou spontánní kolektivně vytvářené, sdílené, rozvíjené a předávané slovesné, písňové, taneční a divadelní projevy způsobu života a kultury. Folklor je přirozeným projevem jakékoli kolektivity, která je charakterizována přímou, neformální komunikační vazbou mezi členy, společnou, dlouhodobě vytvářenou sociální zkušeností a společným prostředím. Folklor bývá svázán s určitou lokální komunitou, bývá jevem mezigeneračním, spojeným s místními zvyky a obyčejí. ... Jeho význam a funkce se modifikují v závislosti na změnách života dané kolektivity. ... Specifickým znakem folkloru je, že v něm hraje relativně nižší úlohu individuální tvůrčí čin, ale velmi podstatnou úlohu má přijetí a dotvoření tohoto činu kolektivitou jako celkem. ... Tzv. lidová kultura a folklor jsou

³³ KRUPKOVÁ, Jaroslava. *Tradice a etnografie: k úloze tradice ve vývoji kultury*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1991. ISSN 0567-8307. s. 108.

³⁴ VÁCLAVÍK, Antonín. *Výroční obyčeje a lidové umění*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1959. s. 13.

³⁵ MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk: s přihlédnutím k dějinám literatury a umění*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. ISBN 978-80-7204-560-0. Dostupné z <<http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/index.html>> [citováno 17. 2. 2010].

³⁶ MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk: s přihlédnutím k dějinám literatury a umění*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. ISBN 978-80-7204-560-0. Dostupné z <<http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/index.html>> [citováno 17. 2. 2010].

nadále většinou chápány v těsné souvislosti, ale s vědomím, že samo označení lid je nejednoznačné, historicky proměnné a účelové.³⁷

Folklor můžeme definovat také jako výrazový projev obřadu. Pro folklor charakteristická synkretičnost (tj. komplexnost estetických, uměleckých a mimouměleckých forem a funkcí) se výrazně uplatňuje v obřadním folkloru. V. Frolcová pod pojmem obřadní folklor rozumí veškeré slovní, zvukové, hudební, pohybové a divadelní projevy spjaté s lidovými obřady a obyčeji, jako jsou obřadní hlučení a mlčení, pláč, písně, koledy, tance, hry, rekvizity, masky, oděv či obřadní strava.³⁸ Obřadní folklor je projevem převážně kolektivním, přičemž kolektivní povahu má především obřadní zpěv a některé obřadní tance. V souvislosti s cyklem životním a cyklem přírodním, čili cyklem ročních období, rozlišujeme obřadní folklor rodinný a obřadní folklor kalendářní. Na rozdíl od těch rodinných mají kalendářní obřady a obyčeje cyklický a periodický charakter, tzn. že se váží na určité dny či období roku, která se pravidelně každoročně opakují, což zajišťuje uchování formy a obsahu obřadního folkloru obřadu samotného.³⁹

3.3 Výroční obyčej

V českém jazykovém prostředí není pojem obyčej jasně vymezen a prakticky ve stejném významu je používán také termín zvyklost, popřípadě zvyk. Obyčeje bývají chápány převážně jako dílčí aktivity nebo svérázný rys chování nějaké komunity (např. pořádání pravidelných slavností) a v tomto smyslu se stávají součástí životního stylu a místní tradice.⁴⁰ Podle B. Beneše vede záměnnost obou pojmů k představě, že zvyk je opakovaným vykonáváním zmechanizovaný a stabilizovaný obyčej, a sám pojem zvyk používá k označení jevu, který je kolektivní, pravidelně se opakuje a volně navazuje na tradiční úkony, avšak bez obřadní a časové návaznosti, a proto je konotačně a funkčně variabilnější.⁴¹ Oba pojmy se pokusil odlišit také A. Václavík, který říká, že od obyčeje, který považuje za obřad, jenž ztratil svůj dávný smysl, je nutno odlišit zvyklosti či návyky jednotlivců nebo menších

³⁷ *Velký sociologický slovník, I. svazek A-O*. Ed. Pavel Klener. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1. s. 319.

³⁸ FROLCOVÁ, Věra. Folklor a obřad v kalendářním cyklu. In *Kultura – společnost – tradice I.: soubor statí z etnologie, folkloristiky a sociokulturní antropologie*. Ed. L. Tyllner, Z. Uherek. 1. vydání. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2005, s. 75-114. ISBN 80-85010-71-2. s. 78.

³⁹ FROLCOVÁ, Věra. Folklor a obřad v kalendářním cyklu. In *Kultura – společnost – tradice I.: soubor statí z etnologie, folkloristiky a sociokulturní antropologie*. Ed. L. Tyllner, Z. Uherek. 1. vydání. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2005, s. 75-114. ISBN 80-85010-71-2. s. 79.

⁴⁰ *Velký sociologický slovník, I. svazek A-O*. Ed. Pavel Klener. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1. s. 706.

⁴¹ BENEŠ, Bohuslav. Výroční zvyk jako hra, divadlo a zábava. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 67-73. ISBN 47-025-82. s. 67.

společností, neboť ty nebyly součástí cyklu výročních obyčejů, jehož znaky byly kolektivnost, pravidelnost a přesnost v provedení tradičních úkonů.⁴²

⁴² VÁCLAVÍK, Antonín. *Výroční obyčeje a lidové umění*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1959. s. 48.

4. Máje v českém a evropském kontextu

4.1 Máje v Čechách

Nejstarší záznamy o stavění májí pocházejí ze středověku. Stavění kolektivních májí v českém prostředí je doloženo od 15. století.⁴³ Nejstarší doklad soukromé máje postavené dívce v českém prostoru pochází z roku 1422 v souvislosti s uznáním manželského slibu.⁴⁴ Zvyk stavět máje zanikl v českých městech v důsledku opakovaných úředních zákazů již během 18. století. „V 18. století zákaz za zákazem stíhaly stavění májů. Hrozily vrchnosti zeměpanské i městské i ze zámku pokutami peněžitými i potupnými tresty poddaným (posazením na dřevěného osla s ostrou hranou místo hřbetu, sevřením rukou a nohou do otvorů dvojité klády uzavřené železnými zámky, vysázením od drába na lavici v ratejně nebo na návsi veřejně pětadvaceti ran na obnažené tělo apod.). Zejména roku 1741 všechny hrozby byly zostřeny, ježto se tím ničí stromy pro nic za nic.“⁴⁵ Máje byly kritizovány taktéž proto, že se prý mládež při slavení májí dopouštěla nepřístojností.⁴⁶

Stavění májí se však navzdory všem kritikám a zákazům udrželo dodnes alespoň na českých vesnicích. Životnost májí v průběhu 20. století shrnula H. Bočková, která uvedla, že v období mezi dvěma světovými válkami se v mnoha obcích máje nestavěly každý rok a zejména v menších obcích se konaly vždy jen jednou za několik let. Za okupace byl potom obyčej zakázán, ale po válce byl na mnoha místech opět obnoven, ovšem v obcích, kde se dosud udržuje, se provádí většinou s několikaletými přestávkami.⁴⁷

Mezi hlavní aktéry májových oslav vždy patřila mládež. Máje stavěli svobodným dívkám svobodní mladí muži, ve venkovském prostředí to byla mužská chasa, v městském prostředí například cechovní a spolková mládež či příslušníci vojenské posádky. Na stavění májí a pořádání doprovodných májových oslav se od konce 19. století začaly kromě mládeže významně podílet také různé organizace, spolky a politické strany. Máje organizoval

⁴³ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 522.

⁴⁴ „Ferdinand Tadra, připravuje k vydání Soudní akta konzistoře pražské z roku 1422 podle rukopisu kapitulního archivu v Praze, nalezl nejstarší u nás doklad o stavění májů. Manželský slib byl uznán v tomto sporném případě u konzistoře. Na otázku, jak si smluvili ve spolek manželství s vyvolenou dívkou, snoubenec odpověděl, že nesl zelený strom, řečený máj. Markéta se ptala, komu patří máj. Odpověděl: „Jedné krásné panně.“ Markéta řekla: „Přineseš-li mi podobný máj, učiním vše, co poručíš!“ Snoubenec sliboval po tomto vyzvání lásku a věrnost. Za několik dní přinesl Markétě máj a znovu opakoval a obnovil tím i manželský slib. Na základě postavení máje a vzájemného slibu bylo manželství uznáno církevním soudem na hradě pražském a dne 23. června 1422 byla slavena svatba.“ ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7. s. 276.

⁴⁵ ZÍBRT, Čeněk. *Máje: obrázky ze života lidu československého*. Praha: Melantrich, 1923. s. 22.

⁴⁶ ZÍBRT, Čeněk. *Máje: obrázky ze života lidu československého*. Praha: Melantrich, 1923. s. 5.

⁴⁷ BOČKOVÁ, Helena. Výroční obyčeje na jihu a západě Českomoravské vrchoviny. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 164-175. ISBN 47-025-82. s. 168.

například Sokol, agrární strana, hasičská sdružení, ochotnické spolky, ve druhé polovině 20. století potom především svaz mládeže.⁴⁸

4.2 Stopy májí v Evropě

„O původu májí rozpředly se v cizině již v 17. a 18. století přeúčené spory. Skoro vždy objasňují původ stavění májů výkladem náboženským, přirovnávaje je k podobným jarním obřadům židovským, starořímským a starořeckým.“⁴⁹ Už staří Římané a Etruskové prý obřadně stavěli stromky, které jim měly nejen zaručit ochranu domů před zlými duchy a nemocemi, ale také přivolat dostatek vláhy potřebný v zemědělství.⁵⁰ V řeckých a římských bájích zase můžeme nalézt motiv boje mezi dvěma silami – jarem, symbolizujícím život a zimou, symbolizující smrt, což je dle F. V. Vykoukala základní myšlenka ležící v pozadí májí. Životadárné slunce zápasí se smrtící zimou a znamením vítězství je příchod máje, kdy se oslavuje jaro a s ním spjatá obnova plodivé síly přírody.⁵¹

Další údaje o podobných zvycích byly zaznamenány ve Švédsku a Norsku, kde se v máji oslavoval vítězný zápas léta se zimou tak, že chlapani a mladí muži na koních tuto bitvu obrazně sehráli. V Dánsku zase symbolicky přiváděl léto jezdec s družinou ozdobenou květinami a mezi dívkami si vybral svou družku. V Německu se na znamení příchodu jara přivázely do měst máje a zdobily se s nimi kostely, věže a různé budovy.⁵² Stavění a nošení májů bylo doloženo také ve Francii, a to již roku 1257.⁵³

Všechny zmíněné zvyky představují různé formy oslav ústupu zimy a příchodu jara a s ním spojené probuzení přírody, u kterých můžeme nalézt společné prvky se stavěním májí v českých zemích, například užívání jarních symbolů jako jsou květy a účast mládeže. Českému zvyku stavět máje se nejnvýrazněji podobala májová slavnost konaná v Anglii v 17. století, kdy v noci na prvního máje šli hoši a dívky do lesa nasekat zelené větve, které ozdobili květinami a při východu slunce je připevnili na dveře a okna domů. V lese usekli také velký

⁴⁸ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 522.

⁴⁹ ZÍBRT, Čeněk. *Máje: obrázky ze života lidu československého*. Praha: Melantrich, 1923. s. 12.

⁵⁰ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 522.

⁵¹ VYKOUKAL, František Vladimír. *Rok v starodávných slavnostech našeho lidu*. Praha: Nakladatel Dr. Frant. Bačkovský, 1901. s. 176.

⁵² VYKOUKAL, František Vladimír. *Rok v starodávných slavnostech našeho lidu*. Praha: Nakladatel Dr. Frant. Bačkovský, 1901. s. 177.

⁵³ ZÍBRT, Čeněk. *Máje: obrázky ze života lidu československého*. Praha: Melantrich, 1923. s. 13

májový strom, který na voze taženém voly ozdobenými květy a za doprovodu hudby slavnostně přivezli do vsi, postavili ho na prostorném místě a tančili kolem něj.⁵⁴

4.3 Pohanské kořeny májí

Podle výkladu různých autorů máje představují zvyk s čistě pohanským původem, který spočívá v oslavě konce zimy a začátku jara, v oslavě revitalizace přírody. Na rozdíl od jiných původem pohanských zvyků, které byly postupně přetvořeny na křesťanské, zůstaly máje stranou pozornosti a vlivu křesťanské církve.⁵⁵ Jedinou spojitost s křesťanstvím představovalo konání májí na svatého Filipa a Jakuba, ale ani to už dnes není pravidlem.⁵⁶

Stavění májí bylo naopak spjata s dalším původně pohanským zvykem, kterým je pálení čarodějnic. Podle lidových pověr byla totiž noc před prvním májem dobou kouzel a čarodějných mocí, kdy „baby čarodějnice tropily své čáry“.⁵⁷ Ve staveních i kolem nich bylo třeba se chránit před zlými mocnostmi, které té noci měly ke člověku volný přístup.⁵⁸ Stejně jako stavění májí stíhaly i tento zvyk zákazy, které pronikly v první polovině 19. století z měst do vesnic a nakazovaly každému rychtáři, aby netrpěl pověrečné pálení ohňů za účelem zahánění čarodějnic.⁵⁹ Č. Zíbrt soudil, že zvyk pálit ohně je německého původu.⁶⁰ J. Langhammerová hledala kořeny tohoto zvyku dále v minulosti, pověra o létání čarodějnic o poslední dubnové noci a zvyk tzv. pálení čarodějnic má podle ní původ v kultuře Keltů. Pro ně 1. květen představoval významný mezník jakožto střed mezi jarní rovnodenností a letním slunovratem a na jeho oslavu se 30. dubna po západu slunce zapalovaly ohně.⁶¹ Pod vlivem slovanských a germánských mýtů posléze čarodějnice nabyly obrazného významu zla, které je třeba v temnotě noci spálit jasným ohněm.⁶² Ve stejnou noc, kdy se na ochranu před zlými

⁵⁴ VYKOUKAL, František Vladimír. Rok v starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nakladatel Dr. Frant. Bačkovský, 1901. s. 177.

⁵⁵ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. [Praha]: Petrklíč, 2008. ISBN 978-80-7229-171-7. s. 44.

⁵⁶ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 107.

⁵⁷ ZÍBRT, Čeněk. *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk*. Praha: Jos. R. Vilímeck, 1889. s. 98.

⁵⁸ VYKOUKAL, František Vladimír. Rok v starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nakladatel Dr. Frant. Bačkovský, 1901. s. 170.

⁵⁹ ZÍBRT, Čeněk. *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk*. Praha: Jos. R. Vilímeck, 1889. s. 102.

⁶⁰ ZÍBRT, Čeněk. *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk*. Praha: Jos. R. Vilímeck, 1889. s. 102.

⁶¹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 107.

⁶² LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. [Praha]: Petrklíč, 2008. ISBN 978-80-7229-171-7. s. 45.

duchy pálily ohně, se za stejným účelem stavěly taktéž májky, které zároveň zastávaly neopomenutelnou úlohu při konání májových oslav následujícího dne.

4.4 Minulost májí v Jestřabí Lhotě

Co se týká původu a minulosti májí ve zkoumané vesnici, nepodařilo se mi bohužel získat téměř žádné informace. Obec Jestřabí Lhota nevede vlastní kroniku, a tudíž neexistují žádné písemné záznamy o termínech konání májí a jejich průběhu v minulosti. Jediným zdrojem informací mi tak byly rozhovory s informátory. Ovšem mladí informátoři, současní aktéři májí, neměli o minulosti májí ve vesnici téměř žádné povědomí a většinou byli schopni podat informace pouze o tom, zda se májí v minulosti účastnili jejich rodiče a prarodiče. Jinak se jejich odpovědi omezily na neurčité výroky, že máje se ve vsi slaví „hodně dlouho“ nebo „snad odjakživa“.

O mnoho přínosnější nebyly ani rozhovory se zástupci starší generace, neboť informace podávané různými informátory byly velice různorodé. Na základě minimálního množství informací, jež se mi podařilo získat, tedy mohu o minulosti májí v Jestřabí Lhotě říci pouze to, že se zde od konce druhé světové války máje udržovaly, ovšem s několikaletými odstupy mezi jednotlivými ročníky. Jakékoli informace týkající se májí v době před druhou světovou válkou nebyli informátoři schopni poskytnout. Snad nejspolehlivější informace jsem získala o konání májí v několika posledních letech. Osobní zkušenost dnešních aktérů májí vzhledem k jejich věku sahala nejdále do 90. let 20. století. Podle výpovědí informátorů se máje v Jestřabí Lhotě konaly v letech 1998-2001, v roce 2002 nebyly uspořádány a od roku 2003 se potom máje až do roku 2009 konaly pravidelně každý rok.

5. Charakteristika oslavy májí

5.1 Obecná charakteristika slavení májí

Jako „máje“ či staročeské máje“ se označuje slavnost, která navazuje na stavění obecních a soukromých májí, což jsou zvláště upravené a ozdobené stromy. V minulosti chodili chlapi v noci do lesa nasekat pěkné mladé stromky, nejčastěji břízky, které potom postavili před dům mladým svobodným dívkám. Na návěs postavili velký strom představující hlavní májí – krále.⁶³ Tradičním termínem stavění májí byla noc 30. dubna a májové oslavy se konaly následujícího dne, čili 1. května. Avšak jak uvádí F. V. Vykoukal, původně se sice slavnost konala všude v tento den, ale záhy bylo na různých místech často potřeba termín měnit. Slavnost se odložila na pozdější dobu například tehdy, když ještě nebyly stromy dostatečně rozvity. Někde se máje stavěly až o svatodušních svátcích, jinde sice v květnu, ale termín býval zvolen libovolně, obvykle na některou neděli.⁶⁴ Pohyblivé termíny pořádání májí tedy nejsou specifikem pouze dnešní doby, nýbrž je dlouhodobým zvykem přizpůsobovat termín konání májí vnějším okolnostem.

Májové oslavy sestávaly ze slavnostního průvodu chlapců s muzikou, zvaní svobodných dívek na zábavu, vybírání finančního příspěvku na její pořádání, kácení společně postavených dívčích májí, pořádání taneční zábavy pod májí, vyvolávání a veršované hodnocení dívek a domácností podle velikosti jejich příspěvku na zábavu, komentování událostí, které se ve vesnici přihodily za uplynulý rok, soutěže ve šplhu po kmeni máje ve snaze získat některý z předmětů zavěšených na jejím vrcholku a žertovné divadelní výstupy, které často odrážely aktuální dění v obci.⁶⁵ O tom, jak probíhaly májové oslavy v 19. století podali zevrubný výklad Č. Zíbrt a F. V. Vykoukal.

Po nočním rozestavění májek po celé vsi se mládenci následujícího dne po poledni sešli na návsi, odebrali se společně do hospody, kde je již očekávali hudebníci, a za hudebního doprovodu se vydali na obchůzku obcí a navštěvovali ta místa, kde postavili svobodným dívkám máje. Mládenci s sebou po celou dobu nosili májku, někde ji drželi jednoduše v ruce, jinde ji upevňovali do lipového talířku, tzv. okrouhlíku.⁶⁶

⁶³ VYKOUKAL, František Vladimír. Rok v starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nakladatel Dr. Frant. Bačkovský, 1901. s. 171.

⁶⁴ VYKOUKAL, František Vladimír. Rok v starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nakladatel Dr. Frant. Bačkovský, 1901. s. 173.

⁶⁵ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 523.

⁶⁶ ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7. s. 283.

Někde máje probíhaly tak, že chlapci odvedli všechna děvčata z domů a přivedli je k máji na náves, kde hrála hudba, dívky pokládaly mládencům na talíř tolar nebo několik stříbrných dvacetníků a mládenci je prováděli kolem máje.⁶⁷ Jinde nejstarší mládenec vešel s májkou do domu, přivedl dívky k májkám před domem a každý chlapec zde zatancoval se svou milou okolo máje, kterou jí postavil. Po tanci mládenec milé připil a ona mu položila na lipový talíř pod májku „rejský zlatý“ nebo tolar, opět si zatančili okolo máje a poté si mládenec s sebou dívku odvedl k dalším domům, kde stejný postup opakovali další mládenci se svými děvčaty.⁶⁸ Večer přesídlila celá společnost do hostince, kde mládenci vršek koruny uříznutý z máje stojící uprostřed vsi zavěsili vrcholkem dolů ke stropu, kde si z něj mnozí na památku ulamovali větvičky. V hospodě se zpívalo a tančilo často až do rána a k uhrazení hudby a společného jídla a pití se použily peníze vybrané od děvčat.⁶⁹

Průběh májí ve druhé polovině 20. století ve středních Čechách zevrubněji popsaly A. Plessingerová a V. Jiříkovská. Průvod mládeže obchází celou obec a zastavuje se u každého domu s májkou, odkud mládenec přivede dívku a za přihlížení jejích příbuzných si s ní zatančí. Jeden pár v průvodu nese láhev vína a pohárky a dává zavdat, zatímco druhý pár prodává lístky do tomboly a na zábavu.⁷⁰ Jinde zase chodí dvojice s lahví a sklenkami, která vybírá od členů domácností peníze za nabídnutý přípitek a za májku.⁷¹ Stejný postup, kdy se tančí, připijí a vybírají se peněžní příspěvky, se opakuje v každém stavení, v němž žije svobodná dcera. Kromě domů mladých svobodných děvčat se chodí zahrát a zavdat také významným osobám v obci, například představitelům místní správy.⁷²

5.2 Současné máje v Jestřabí Lhotě⁷³

Ve dvoudenním předstihu před konáním májí⁷⁴ se v obci rozestaví malé májky a den před oslavou se vztyčí hlavní máje-král, který se hlídá až do rána následujícího dne. Mládež, která držela noční hlídku, po rozednění uklidí prostranství okolo krále a odchází se do svých

⁶⁷ VYKOUKAL, František Vladimír. Rok v starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nakladatel Dr. Frant. Bačkovský, 1901. s. 172.

⁶⁸ ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7. s. 284.

⁶⁹ VYKOUKAL, František Vladimír. Rok v starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nakladatel Dr. Frant. Bačkovský, 1901. s. 172.

⁷⁰ PLESSINGEROVÁ, Alena. Odras současných společenských podmínek ve středočeské slavnosti „staročeské máje“. *Český lid*, 1990, roč. 77, č 1, s. 47-50. ISSN 0009-0794. s. 49.

⁷¹ JIŘIKOVSKÁ, Vanda. Obchůzka či průvod: k tendenci vývoje obchůzkových obyčejů na Slánsku. In *Obřadní obchůzky*. Ed. V. Frolec. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1988, s. 209-215. ISBN 59-253-86. s. 214.

⁷² PLESSINGEROVÁ, Alena. Odras současných společenských podmínek ve středočeské slavnosti „staročeské máje“. *Český lid*, 1990, roč. 77, č 1, s. 47-50. ISSN 0009-0794. s. 49.

⁷³ Popis na základě pozorování provedeného při oslavě májí v roce 2009 a následných rozhovorů s informátory.

⁷⁴ V roce 2009 se máje konaly v sobotu 16. května.

domovů připravit na odpolední slavnost. V poledne se mládež a děti, všichni již oblečeni v krojích⁷⁵, sejdou v kulturním domě. Zde se koná taneční zkouška české besedy poprvé za doprovodu živé hudby, aby se tanečníci sladili s tempem kapely dříve, než se vydají na obchůzku vesnicí. Následuje společné fotografování mládeže a dětí před kulturním domem a v jednu hodinu po poledni se všechny taneční dvojice seřadí do průvodu a za doprovodu diváků kráčí k pomníku věnovanému památce rodáků z Jestřabí Lhoty, kteří padli během druhé světové války. První pár jdoucí v průvodu položí k pomníku, který stojí ve středu obce, květiny s trikolórou a kapela zahraje hymnu.⁷⁶ Poté se tanečníci odeberou před dům starostky, kde s ní jeden z chlapců zatančí první tanec dne a starostka máje oficiálně prohlásí za zahájené. Následně průvod prochází celou vesnicí a zastavuje se před každým domem, před nímž stojí májka.

Průvod sestává ze smíšených párů mládeže a dětí. Na rozdíl od výše popsaných zvyklostí minulé doby, v Jestřabí Lhotě dívky nevyčkávají na příchod chlapců ve svých domovech, ale kráčí v průvodu společně s chlapci od samého počátku. Není zde sice zvykem, aby s sebou májovníci nosili zvláštní májku, součástí průvodu je ovšem dvojice s košíkem, která od členů domácností, u nichž se průvod zastaví, vybírá peníze určené pro obecní úřad, který hradí hudebníky, fotografa a taktéž všechny májky. Lidé přispívají libovolnou částkou, většinou ve výši 100 Kč nebo 200 Kč, s párem si společně připijí a ten je na oplátku pozve na večerní taneční zábavu, která se koná v kulturním domě. Mládež a děti doprovází také osm vdaných žen z vesnice oblečených ve vlastnoručně šitých krojích inspirovaných původními středočeskými kroji.⁷⁷ Jejich úkolem je prodávat přihlížejícím vstupenky za 50 Kč opravňující k účasti na májích, za což divákům na oplátku nabízejí domácí kynuté buchty.⁷⁸ Součást průvodu tvoří od roku 2008 ještě král jedoucí v povoze taženém dvěma koňmi, kterého doprovází jeho družina sestávající ze soudce, kněze, kata a skupinky vojáků.

⁷⁵ Dívčí kroj ve středních Čechách v 19. století tvořil malý bílý čepceček vzadu s malou holubičkou, bílá košile s nabíranými rukávky, tvrdá sametová nebo brokátová šněrovačka vzadu s připevněným vycpaným válečkem (tzv. „honzík“), přes ramena přehozený trojčipý šátek (tzv. kosička), několik škrobených spodních sukni, vrchní bílá sukně s malou zástěrkou (tzv. fětoch), bílé punčochy a sametové střevíčky. BŮHMOVÁ, Jiřina. *Kroje v Čechách*. Praha: Ústřední dům lidové umělecké tvorivosti, 1968. s. 26. ŠOTKOVÁ, Blažena. *Šijeme kroje: popis, vyobrazení a stříhy našich národních krojů. I. Kroje české*. Praha: Nakladatelství novina, 1940. s. 5. Děvčata v Jestřabí Lhotě oblékají bílou halenku s velkým límcem a nabíranými rukávy, měkký černý živůtek s výšivkami a šněrováním na hrudi a červenou sukni s bílou zástěrou. Nejedná se tedy o kroj v pravém slova smyslu, nýbrž spíše o stylizovaný kroj. Oděv chlapců už nemá s původním středočeským krojem žádné společné znaky, neboť chlapci se odívají do černých kalhot a bílé košile s barevnou stuhou ovázanou kolem krku.

⁷⁶ Obrazové přílohy č. 4 a č. 5.

⁷⁷ Kroje vdaných žen v oblasti středních Čech v polovině 19. století sestávaly z pevného čepce, košile s šátkem přes ramena, granátů na krku, sukně se zástěrou a bílých punčoch. LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Dějiny odívání; Díl 6. Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-293-6. s. 141. Ženy v Jestřabí Lhotě oblékají čepce, bílé košile s nabíranými rukávy a barevnou šněrovačkou, barevné sukně s bílou zástěrou, bílé punčochy a černé střevíce.

⁷⁸ Obrazová příloha č. 6.

Před každým domem, kde stojí májka, se průvod zastaví a vybraní tanečníci vyzvou k tanci pána a paní domu, případně i další osoby nacházející se v domě, nejlépe všechny. Před domem si zatančí taktéž dívka, které byla postavena májka, a to se svým tanečním partnerem, s nímž tvoří pár v průvodu a při české besedě. Tančí se obvykle polka nebo valčík, popřípadě jiný tanec dle přání. Páry tančí uprostřed kola, které kolem nich utvoří ostatní májovníci, kteří se drží za ruce, pár obcházejí a pohupují se do rytmu hudby.⁷⁹ Počet písní hraných k tanci se odvíjí od počtu májek postavených před domem, který se řídí počtem neprovdaných dívek žijících v domácnosti. Každé svobodné dívce se postaví jedna májka. Co jedna májka, to jedna píseň. Pokud si ovšem domácnost přeje zahrát vícekrát, než kolik má májek, může si tanec zaplatit, což také často činí. V Jestřabí Lhotě ovšem stojí májky také před domy svobodných chlapců, kteří tančí na májích. I zde se průvod zastavuje a členové domácnosti jsou vyzváni k tanci. Po odtančení je všem májovníkům nabídnuto drobné pohoštění přichystané na stole venku před domem – alkoholické i nealkoholické nápoje, z potravin například obložené chlebičky, pečené maso nebo koláče. Po tanci, občerstvení a přípitcích se pokračuje k dalšímu domu s májkou, kde má zastavení stejný průběh.

Přecházení od domu k domu je doprovázeno pokřiky mládeže: Čí jsou máje? Naše! Čí je hospoda? Naše! Kdo to všechno vypije? My! Kdo je nelepší? My! a také zpěvem, například parafrází písně My jsme ti Pražáci, kdy mládež zpívá My jsme ti Lhoťáci. Potom, co průvod navštíví přibližně polovinu domů s májkou, vydá se zpět ke kulturnímu domu, kde nastává půlhodinová přestávka, během níž se mohou občerstvit i členové kapely. Po přestávce se stejným způsobem obcházejí domy ve zbývající části vesnice. Poté, co byly navštíveny všechny domácnosti s májkou, průvod se opět vrací před kulturní dům k hlavní máji, kde nastává vyvrcholení celého dne. Májovníci zde za přihlížení diváků zatančí českou besedu⁸⁰, kterou nacvičovali několik předešlých týdnů. Po odtančení besedy ještě májovníci společně s diváky shlédnou divadelní výstup znázorňující popravu krále a následně se všichni rozcházejí do svých domovů. Opět se však setkávají večer na taneční zábavě v kulturním domě, kam tanečníci přicházejí již v civilním oblečení. O půlnoci se znovu tančí česká beseda, přičemž hlavním cílem je především pobavení a již se nehledí na preciznost provedení. Tančení

⁷⁹ Obrazová příloha č. 7.

⁸⁰ Česká beseda byla podle nejznámějších lidových tanců uměle vytvořena tanečním mistrem Karlem Linkem a hudebním skladatelem Ferdinandem Hellerem v roce 1862 na podnět Jana Nerudy. Jedná se o kolový tanec využívající zjednodušených kroků původních lidových tanců, jehož hlavním choreografickým principem je tanec párů. *Československá vlastivěda. Díl III. Lidová kultura*. Socialistická akademie, Československá akademie věd a Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí. Praha: Orbis, 1968. ISBN 11-015-68. s. 378, 388.

půlnoční besedy se totiž kromě mladých svobodných májovníků mohou zúčastnit také jejich příbuzní a ostatní účastníci taneční zábavy.

Taneční zábavě předchází zmíněná divadelní scénka, konkrétně dramatické ztvárnění popravy krále. Podle V. Frolcové, lze lidové divadelní prvky a větší útvary studovat u každé obřadní obchůzky, neboť jejich realizaci motivuje používání převleků či masek, formy chování a vystupování obřadníků nebo stylizované slovesné projevy.⁸¹ Člověku je tak nabídnuta možnost seberealizace v divadelní kultuře, a to způsobem nenáročným, organizačně i materiálně snadno zvládnutelným.⁸² Konkrétně divadelní složce mají se zevrubně věnoval F. V. Vykoukal.⁸³

Podle výpovědí informátorů tvořilo divadelní představení zobrazující popravu krále součástí mají v Jestřabí Lhotě již v minulosti, následně se od něj však upustilo a do oslavy mají bylo opět začleněno před dvěma lety, konalo se tedy v posledních letech teprve dvakrát, a to v letech 2008 a 2009. Krále společně se soudcem nejprve vozí kočí na povoze taženém dvěma koňmi.⁸⁴ Pěšky je navíc doprovází kněz, kat a vojáci neboli drábové. Král se svou družinou po celou dobu provází průvod májovníků a na svém povozu tak objede celou vesnici. Po skončení obchůzek a zatančení závěrečné besedy se pod obecní mají odehrává následující výstup. Soudce čte králi žertovně laděnou obžalobu, již král přerušuje svými výroky.⁸⁵ Nakonec soudce vynese nad králem rozsudek smrti. Král musí po jeho vyslechnutí předstoupit, potom pokleknout a položit hlavu na špalek. Kat mu následně velkým dřevěným mečem „setne“ hlavu. Královo tělo se zakryje bílým plátnem a z velkého proutěného koše kat zdvihne do výšky a všem ukáže „královu hlavu“ – předem zhotovenou látkovou atrapu. Zlý král je popraven, útlak pominul a ve vsi může opět zavládnout klid a veselí.

Tato inscenace již není doménou mládeže, ale je v rukou několika místních mužů, kteří se podílejí na jejích přípravách a ztvárnění. Děti a mládež tak po odtančení hlavní besedy opouštějí své pozice přímých aktérů mají a během „králové hry“ zaujímají postavení diváků.

⁸¹ FROLCOVÁ, Věra. Pokus o klasifikaci folklóru obřadních obchůzek. In *Obřadní obchůzky*. Ed. V. Frolec. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 1988, s. 59-75. ISBN 59-253-86. s. 75.

⁸² PARGAČ, Jan. Výroční tradice ve společenském životě současné nymburské vesnice. In *Výroční obyčej: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 149-155. ISBN 47-025-82. s. 152.

⁸³ V některých krajích, mimo jiné na Kouřimsku, bývá se stavěním mají spojována hra králová. V předvečer neděle králové postaví mládež po vsi máje a v neděli odpoledne se vypraví „královský“ průvod s hudbou a mládenci nesoucími májku a talíř se sklenicí a pivem. V průvodu jde plampač neboli řečník, král, královna, rychtář, soudce, písař, kat, biřic a dav vojáků. Někdy jde celý průvod pěšky, častěji však jedou alespoň hlavní účastníci koňmo. Někde bývá na návsi zřízena chýše ze zeleně, ke které průvod směřuje jako ke královu příbytku, nebo nějaké vyvýšené místo, kde mluví plampač. Ten ve své řeči pronáší posměšné rýmy na jednotlivé hospodáře, jejich domy a rodiny. Po plampačově řeči je král stínán katem, který mu srazí korunu, načež vojáci odnesou krále do hospody, kde ho vzkřísí a následně se tančí. VYKOUKAL, František Vladimír. Rok v starodávnych slavnostech našeho lidu. Praha: Nakladatel Dr. Frant. Bačkovský, 1901. s. 173-175.

⁸⁴ Obrazová příloha č. 8.

⁸⁵ Část textu veřejně přednášené žaloby krále viz. příloha č. 3.

5.3 Aktéři mají v Jestřabí Lhotě

Každá generace má svou příležitost v ročním kalendáři výroční obřadnosti, přičemž převažuje zejména obřadní folklor venkovských dětí a mládeže a obřadní folklor střední generace.⁸⁶ Ústřední roli během májových oslav hraje právě mládež. Mladí svobodní chlapci a dívky jsou nejdůležitějšími osobami májí, jimž také náleží hlavní iniciativa. Podle J. Langhammerové jsou máje jarním svátkem zaslíbeným mládeži, pannám a mládencům, který v sobě zahrnuje odkazy na mládí, život, vitalitu a lásku. To souvisí mimo jiné s chápáním května jako měsíce lásky, kdy nastává obroda nejen přírody, ale i lidského rodu.⁸⁷

Současná snaha obnovit či nově zavést nejen máje, ale i jiné tradiční slavnosti, s sebou však nese nejruznější pozměňování a často zjednodušování těchto slavností. V mnoha vesnicích již trvale žije poměrně málo mládeže, která již sama nedokáže zastat dřívější, většinou na čas i fyzickou sílu náročné formy zvyků a oslav.⁸⁸ „Slavnosti májí, které byly dříve vysloveně akcí mladých a svobodných, a to ještě především vždy jen určitých ročníků, se tak v současné době z nutnosti stávají věcí i ostatních mladších a starších občanů ochotných ke spolupráci, protože by nepočtená mládež na ně mnohdy nestačila.“⁸⁹ Tak je tomu i v případě Jestřabí Lhoty.

V 90. letech, kdy byla obnova tradice v Jestřabí Lhotě teprve na počátku, se během prvních obnovených ročníků májí generace rodičů aktivně účastnila samotné májové obchůzky a tančení české besedy pod králem. V průběhu prvních let snahy o obnovu májových slavností byl v obci nedostatek mládeže, která by se májí ochotně účastnila, a proto byla svobodná mládež doplněna z řad ženatých mužů a vdaných žen. Účast ženatých a vdaných dospělých však byla, a stále ještě je, chápána jako porušování tradičního pravidla, podle něhož mají během májí tančit jen svobodní lidé. Proto se záhy poté, co se májí začal účastnit dostatek svobodných mladých lidí, od účasti ženatých mužů a vdaných žen upustilo.

⁸⁶ FROLCOVÁ, Věra. Folklor a obřad v kalendářním cyklu. In *Kultura – společnost – tradice I.: soubor statí z etnologie, folkloristiky a sociokulturní antropologie*. Ed. L. Tyllner, Z. Uherek. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2005, s. 75-114. ISBN 80-85010-71-2. s. 82.

⁸⁷ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 112, 118. Také podle Č. Zíbrta se máje stavěly na znamení příchodu jara, kdy se lidská srdce dokořán otevírají slastem a radostem, jež jim poskytuje luh i háj, a kdy se mládež obojího pohlaví může častěji stýkat v poli a sadě. ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7. s. 275. „Veškerá příroda se veselí a jásá, veselí se a jásá i mládež.“ ZÍBRT, Čeněk. *Máje: obrázky ze života lidu československého*. Praha: Melantrich, 1923. s. 10.

⁸⁸ PLESSINGEROVÁ, Alena. Odraz současných společenských podmínek ve středočeské slavnosti „staročeské máje“. *Český lid*, 1990, roč. 77, č 1, s. 47-50. ISSN 0009-0794. s. 47.

⁸⁹ PLESSINGEROVÁ, Alena. Odraz současných společenských podmínek ve středočeské slavnosti „staročeské máje“. *Český lid*, 1990, roč. 77, č 1, s. 47-50. ISSN 0009-0794. s. 47.

Podle výpovědí informátorů se manželské páry aktivně účastnily pouze májí v letech 1998 a 1999. Od roku 2000 tedy patří májová obchůzka a česká beseda opět výhradně omladině.

Aktivita mládeže při oslavě májí se tak opět stala dominantní. Do celkového dění se přesto stále začleňují i ostatní generace, mladší i starší. Starší generace se společně s mládeží aktivně podílí na přípravách, muži zejména na stavění dívčích májek a krále, ženy zase na přípravě krojů a pohoštění. Příslušníci generace rodičů a prarodičů se ale zapojují i do samotné májové oslavy. Nezapomínejme, že každé zastavení před domem s májkou probíhá v Jestřabí Lhotě tak, že vybraní zástupci z řad mládeže vyzvou k tanci pána a paní domu i ostatní příbuzné nacházející se v onu chvíli v domě, kteří ve většině případů náleží právě ke generaci rodičů a prarodičů mladých májovníků.

Své místo na májích však mají i děti. Spodní věková hranice pro účast na májích není v Jestřabí Lhotě stanovena, a proto jsou aktivními účastníky májové obchůzky i české besedy také děti školou povinné a dokonce i děti předškolního věku. Příčinou této skutečnosti však nebyl primárně nedostatek mladých svobodných lidí ochotných účastnit se májí, nýbrž osobní iniciativa jedné z organizátorek májí, která byla odsouhlasena a přijata především generací rodičů a prarodičů. Při české besedě tančí aktéři v kruhu neboli kole tvořeném osmi lidmi. V roce 2009 utvořili tanečníci sedm kol, z toho tři kola tvořily děti do patnácti let. Celkem tedy tančilo padesát šest lidí, z čehož bylo třicet dva osob z řad svobodné mládeže a mladých dospělých a dvacet čtyři dětí. Ostatně, účast dětí na zvycích a obyčejích výročního kalendářního cyklu tvořila vždy významnou složku vesnického života.⁹⁰ V mnoha případech bylo zaznamenáno snižování věkové hranice aktivních účastníků obyčejů, někdy dokonce v takové míře, že obyčejovou tradici udržovaly vlastně pouze děti.⁹¹

5.4 Obecní máje neboli král

Máje (též nazývaná máj, májka, moj, král) je jehličnatý strom (nejčastěji smrk či borovice) vysoký až čtyřicet metrů, který je slavnostně ozdoben a obřadně postaven ve středu sídelních jednotek před veřejnoprávními, sakrálními či společenskými stavbami.⁹²

J. Langhammerová popisuje krále následovně: „Dnešní objekt dosahuje zhruba třiceti metrů výšky. Nejčastěji bývá vytvořen ze smrku, je pečlivě opracovaný, zbavený větví a téměř

⁹⁰ JELÍNKOVÁ, Zdenka. Dětské průvody a obchůzky jarního cyklu. In *Slavnostní původy: sborník příspěvků z konference Subkomise pro lidové obyčeje MKKK v Olomouci, 1993*. ed. L. Tarcalová. 1. vydání. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1994, s. 77-96. ISBN 80-901913-1-2. s. 77.

⁹¹ TURKOVÁ, Miloslava. Výroční obyčeje ve středočeských obcích Zálezlice, Zátvor a Kozárovice. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 144-148. ISBN 47-025-82. s. 146.

⁹² BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 522.

v celé výšce do běla ohlazený. Navrchu zůstává jen zelená špička s několika koly větví s přivěšeným věncem, fábory a květy.⁹³ V některých lokalitách mohou být pod vrcholkem krále zavěšeny až tři věnce z chvojí a na samotném vrcholku potom jsou připevněné prapory, vlajka, šátky, láhve vína a kořalky, jablka či papírové růže.⁹⁴ Král, který se staví v Jestřabí Lhotě, vypadá následovně.⁹⁵ Jedná se o smrk, z jehož kmene jsou osekány větve a oloupána kůra a je ponechán pouze zelený vršek koruny. Pod tímto vrškem je zavěšen věnec z chvojí, který každoročně vyrábí jedna z obyvatelek obce, a mládež, především dívky, jej potom zdobí pruhy barevného krepového papíru. Zatímco v některých obcích se dbá na to, aby měly krále co nejvyššího a předčily v tomto směru okolní vesnice, v Jestřabí Lhotě se z praktických a z bezpečnostních důvodů spokojují s nižším králem, přibližně deset metrů vysokým.

Význam a funkce obecní máje-krále se, jak název napovídá, váže k celé obci. Za hlavní funkci obecní máje bývala považována především ochrana a máje se stavěla, aby blesk neuhodil nebo aby kroupy nepotloukly úrodu.⁹⁶ Máje však neměla chránit vesnici a její obyvatele jen před zkázami způsobovanými přírodními živly, ale také před nadpřirozenými bytostmi a jejich mocí. Tento výklad ochranné funkce krále souvisí s termínem stavění májí, kterým byla v minulosti noc ze 30. dubna na 1. května. Podle lidových pověr totiž té noci létají čarodějnice na ohnivých pometlech a škodí lidem i dobytku a účelem postavené máje je tedy „zahánění nečistých duchů pekelných a čarodějných jejich tanečnic na hodokvasu“.⁹⁷ Máje však slouží nejen jako ochrana, ale zároveň představuje protiváhu k noci naplněné zlými silami, neboť ztělesňuje symboly života, mládí a radosti.⁹⁸ Č. Zíbrt uvedl několik dalších výkladů významu májí, podle nichž se máje stavěly za účelem uctění pohanských bohů nebo přivítání příchodu jara a oslavení obnovy přírody.⁹⁹ Ke starým funkcím stavění májí náležela snaha vzdát poctu nejen bohům, ale také úřadům a vrchnosti a v neposlední řadě rovněž

⁹³ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 112.

⁹⁴ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 522.

⁹⁵ Obrazová příloha č. 10.

⁹⁶ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 522.

⁹⁷ ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7. s. 274.

⁹⁸ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 112.

⁹⁹ ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7. s. 275.

zvýraznit centra lokálních komunit nebo označit místa konání májových či hodových zábav.¹⁰⁰

Informátoři z Jestřabí Lhoty neznali žádný ze zmiňovaných významů připisovaných obecní máji, nepřisuzovali jí ochrannou funkci, ani ji nepovažovali za symbol přírody a jara. Obecní máje podle nich slouží jednoduše k tomu, aby dala všem na vědomí, že se v obci budou slavit máje a označila místo, kde se máje zahajují a zakončují. Král tak pro informátory v současné době představuje jakéhosi „maskota“ májí. „*Král to je obrovské strom, kterej stojí támhle před hospodou, a to je vlastně asi takovej symbol tohohle dne.*“¹⁰¹

Král, který má ochraňovat celou obec, bývá většinou umístěn do centra obce. Stejně tak je tomu i v Jestřabí Lhotě, přestože zde král z pohledu informátorů ochrannou funkci nezastává. Král stojí v centru vesnice, na volném prostranství před místním kulturním domem. Symbolický význam umístění krále do středu vesnice je zde odsunut do pozadí, vzhledem k tomu, že mezi obyvateli vesnice není všeobecně rozšířeno povědomí o ochranné funkci krále. Místo pro stavění krále je tudíž každoročně zvoleno spíše ze zvyku po vzoru minulých let a především na základě praktických důvodů. Místo před kulturním domem představuje dostatečně velké prostranství stranou hlavní silnice, které umožňuje shromáždění většího počtu lidí jak před zahájením májí, tak i v jejich závěru, kde mohou májovníci za přihlížení diváků zatančit českou besedu a sehrát divadelní výjev znázorňující popravu krále. Další místa v centru vesnice, jako je náves či prostranství před obecním úřadem, nejsou pro takové shromáždění vhodná, ať už z důvodu malého prostoru či blízkosti hlavní silnice, a jiná významná místa, jako například kostel, se v obci nenacházejí.

„V českých zemích byl hlavním termínem stavění kolektivních i soukromých májí předvečer 1. května (tj. sv. Filipa a Jakuba). Dalším významným termínem byly svatodušní svátky (až do poloviny 20. století hojně v jižních a západních Čechách i v přilehlých oblastech Čech středních)“¹⁰² Máje se tedy stavěly nejčastěji v noci ze 30. dubna na 1. května a májové oslavy se potom konaly 1. května, přičemž právě na tento den ještě v 19. století připadaly svátky svatého Filipa a svatého Jakuba.¹⁰³ Během tzv. filipojakubské noci se stavěly máje včetně krále a navíc se konal další zvyk – pálení čarodějnic.¹⁰⁴ Tzv. pálení čarodějnic,

¹⁰⁰ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 522.

¹⁰¹ Rozhovor E (žena, 1987, studentka VŠ).

¹⁰² BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 522.

¹⁰³ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 107.

¹⁰⁴ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 107.

kdy se kolektivně zapalují ohně, se dodnes odehrává v noci ze 30. dubna na 1. května, stavění májí a stejně tak i májové oslavy však již většinou připadají na jiné termíny.

Také v Jestřabí Lhotě je dodržován zvyk slavit „čarodějnice“ každoročně v tradičním termínu 30. dubna, ovšem zcela zde chybí návaznost májí na tento zvyk, neboť máje se každý rok konají v jiném termínu, a to s určitým časovým odstupem od oslav „čarodějnic“. Informátoři si ostatně ani nebyli vědomi toho, že oslavy čarodějnic a májí spolu v minulosti souvisely. V Jestřabí Lhotě se král vztyčuje jeden den před májovou slavností. Konkrétní datum stavění krále se každý rok mění v závislosti na termínu oslavy májí. V Jestřabí Lhotě se máje neslaví první květnový den, ale libovolnou květnovou sobotu. Volba konkrétního data pro daný rok se řídí zejména termínem konání májí v okolních vesnicích, přičemž se upřednostňuje, aby se termíny nepřekrývaly.

K obstarávání májí se v minulosti v různých lokalitách pojila řada obyčejů, které počínaly vyhlédnutím dřeva a jeho získáním, přičemž k dřívějším způsobům patřila i krádež v lese.¹⁰⁵ V Jestřabí Lhotě je obstarávání májek pojímáno čistě prakticky. Stromky, z nichž se později stanou májky a král, objedná a zaplatí obecní úřad a následně je vyzvedne část místních mužů společně s některými chlapci, kteří je dva dny před slavností přivážejí do vesnice. Král se staví den před slavností. Tento úkol náležel dříve především starším mužům z vesnice, v současnosti při vztyčování krále někteří z místních mužů pomáhají a krále přidržují jistími lany, avšak hlavní práci za ně už obstarává technika.

Stavění krále je událost, které se zájmem přihlíží řada obyvatel vesnice. Obstarávání májek a především stavění krále není totiž v Jestřabí Lhotě chápáno jako pouhá část příprav před nadcházející slavností, nýbrž již jako součást oslav samotných. „*No tak hlavně máje nejsou jenom o tý besedě a o tom tancování, tam už to začíná třeba dva dny dopředu, že se musí jet pro ty májky a pro krále, to jezděj hlavně teda chlapi těch starších ročníků a už tam začíná vlastně ta sranda že jo ...*“¹⁰⁶ „*No a vlastně začínáme tím, že to tady před hospodou dáme dohromady, postaví se král a to už je taková oslava...*“¹⁰⁷

Krále je třeba od chvíle, kdy byl postaven, hlídat po celou noc až do rána následujícího dne, protože zejména po setmění přichází mládež z okolních vesnic, aby krále porazila nebo ukradla, což by pro vesnici znamenalo ostudu.¹⁰⁸ Ubránění vlastního krále je otázkou cti. Pokud by mládež dopustila, aby byl král pokácen nebo ukraden, musela by krále vykoupit

¹⁰⁵ BROUČEK, S., JERÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 523.

¹⁰⁶ Rozhovor F (muž, 1989, kuchař).

¹⁰⁷ Rozhovor C (žena, 1989, studentka VŠ).

¹⁰⁸ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 115.

zpět nebo za něj obstarat náhradu a postavit krále nového.¹⁰⁹ V Jestřabí Lhotě tomu není jinak, i zde se král hlídá. Nikdo ze současných aktérů májí však osobně nezažil pokácení či ukradení krále, zvyk se zde udržuje spíše jen symbolicky. „... *přijedou sem, maj v ruce ruční pilku a udělej si tam jeden zářez jako že tu byli a daj si pivo a jdou domů ...*“¹¹⁰ Za králem do Jestřabí Lhoty přijíždí mládež pouze z jediné vesnice, kam ovšem místní na oplátku porážet krále nejezdí, protože mají údajně špatnou zkušenost s příliš útočnými reakcemi hlídačů májky.

Hlídání krále se může v dnešní době účastnit každý, kdo o to projeví zájem, a to bez ohledu na gender, tedy včetně dívek. Držení stráže u krále je povinností spojenou se zábavou. Během noci, kdy je hlídán král, se sedí okolo ohně, opékají se špekáčky a pije se pivo. „Rozšířenou formou zábavy v noci, kdy se hlídají máje, je tzv. „vylévání cestiček“. Vyhašeným vápnem rozpuštěným ve vodě se vylévají cestičky mezi domy milenců, na vrata jejich domů se vápnem malují srdce a nápisy se jmény dvojic – jako terčů veřejné zvědavosti.“¹¹¹ Tento zvyk se v Jestřabí Lhotě objevuje v pozměněné podobě. Někteří hlídači krále, zejména chlapci, se po půlnoci tajně vydají obcházet vesnici a na silnici před vybrané domy píší vápnem nápisy, které se neváží výhradně na milostné záležitosti, ale vztahují se k charakteristickým vlastnostem nebo k různým událostem, jež se během daného roku přihodily někomu z obyvatel domu.¹¹² Nejprve se hesla psala pouze před domy s májkou, ale zvyk si získal velkou oblibu, takže se rozšířil a nyní se nápisy píší i před domy bez májky.

Pro účastníka májových oslav, který nepochází z vesnice, a tudíž nezná její obyvatele a tamější poměry, nemají tyto nápisy žádný význam a představují spíše záhadu, což jsem měla možnost sama poznat. Za účelem pochopení nápisů je třeba požádat někoho z místních o vysvětlení. Mezi nápisy před domy se objevila například hesla „pila“ (muž pracuje jako truhlář), „kobyli královna“ (dívka má v oblibě koně), „kuchta“ (žena získala zaměstnání jako kuchařka), „třetí princ“ (rodičům se oženil třetí syn). Hlavním cílem těchto nápisů je členy domácnosti mírně poškádlit a ostatní obyvatele obce pobavit. Informátoři sice přiznávali, že někdy tyto nápisy budí nevoli, ale zároveň tento problém bagatelizovali. „*Jo, taky se nám stalo, že jsme něco napsali před barák a druhej den to bylo smytý a bylo tam napsaný něco jinýho, to se nám taky stalo, ale že by tam byl nějakej, že by ty co choděj malovat chtěli*

¹⁰⁹ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 523.

¹¹⁰ Rozhovor F (muž, 1989, kuchař).

¹¹¹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 115.

¹¹² Obrazová příloha č. 9.

*někomu nějak ublížit tím nápisem to určitě né, je to prostě sranda, takový jakože člověk tam napíše nějakou perličku, no ale jako v pohodě to bejvá většinou.*¹¹³

Dříve, přibližně do druhé světové války, bývala obecní máje na řadě míst často střežena každou noc od jejího postavení až do jejího pokácení, například celý měsíc.¹¹⁴ Nyní už se nejčastěji dodržuje hlídání máje pouze přes první noc a po uplynutí této doby již je poškození máje chápáno jako projev vandalismu.¹¹⁵ Stejný postup je dodržován i v Jestřabí Lhotě. Po skončení jednodenní oslavy se již král nehlídá, neboť k tomu není důvod – mládež ze sousední vesnice již nepřijíždí, aby se krále pokusila pokácet, a pokud by tak přece jen učinila, nebylo by to potom považováno za potupu vesnice. Po skončení májí tak už o krále nikdo neprojevuje výraznější zájem. Během oslav však král zastává významné postavení, neboť oslava májí se pod ním zahajuje i ukončuje. Pod králem se tancuje česká beseda a odehrává se zde také závěrečná scéna popravy krále.

Co se týče doby stání krále, zvyklosti se v tomto bodě výrazně liší. Podle tradice má král postavený o filipojakubské noci stát v obci do svatodušních svátků.¹¹⁶ Král však stával a stává ve vesnicích různě dlouhou dobu, počínaje jedním dnem a konče jedním rokem, až do termínu konání dalších májí. Již od 19. století se však prosazuje spíše sklon ke zkracování doby stání krále, někde se máje jeden den postaví a druhý den pokácí.¹¹⁷ Stejně jako se v Jestřabí Lhotě nedodržuje zvyk stavět máje o filipojakubské noci, nedodržuje se ani zvyk nechat krále stát až do svatodušních svátků. Naopak se zde objevuje tendence zkracovat dobu stání krále, který tak bývá pokácen nejčastěji do jednoho až dvou týdnů po skončení májí.

Stavění a kácení máje mívalo vždy svá pravidla a provázely je určité ceremoniály. Do druhé světové války bylo kácení máje velmi slavnostní záležitostí, kterou doprovázely výjevy s žertovnými šarvátkami mezi hajným a zlodějí stromu.¹¹⁸ Scénku kácení máje, která tvoří divadelní doprovod skutečného porážení obecní máje, bychom ovšem neměli zaměňovat se scénkou popravy krále, která slouží k veřejnému reflektování aktuálního dění v obci. V dnešní

¹¹³ Rozhovor F (muž, 1989, kuchař).

¹¹⁴ PLESSINGEROVÁ, Alena. Odras současných společenských podmínek ve středočeské slavnosti „staročeské máje“. *Český lid*, 1990, roč. 77, č 1, s. 47-50. ISSN 0009-0794. s. 48.

¹¹⁵ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 523.

¹¹⁶ Svatodušní svátky jsou pohyblivé svátky, které nastávají čtyřicet dní po Hodu božím velikonočním, a odehrávají se tudíž každý rok v jiném termínu, a to v rozmezí od konce května do konce června.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 112.

¹¹⁷ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 523.

¹¹⁸ PLESSINGEROVÁ, Alena. Odras současných společenských podmínek ve středočeské slavnosti „staročeské máje“. *Český lid*, 1990, roč. 77, č 1, s. 47-50. ISSN 0009-0794. s. 47.

době však probíhají máje ve velice zjednodušené formě a často chybí tradiční folklórní projevy jako jsou písně, proslovy a scénky.¹¹⁹

V Jestřabí Lhotě lze na základě pozorování a výpovědí informátorů shledat, že v tomto případě taktéž došlo k silnému omezení zvyků, neboť stavění ani kácení máje není doprovázeno žádnými speciálními obřady či zvyklostmi. Obzvláště kácení krále nelze považovat za slavnostní okamžik, neboť na rozdíl od vztyčování krále nepředstavuje součást samotných oslav, nýbrž má spíše povahu úklidu a odstraňování posledních známek, které v obci zůstaly jako připomínka májových oslav.

Způsobů, jak naložit s pokáceným májem, existuje také vícero. V některých lokalitách chlapani bojovali o vrcholek pokácené máje.¹²⁰ Jinde se dražil kmen nebo věnec zavěšený pod vrcholkem máje, případně na něm připevněné předměty.¹²¹ Dražbu kmene během 20. století částečně nahradila tombola, v níž poražená máje představovala hlavní výhru, někdy dokonce výhru jedinou.¹²² V Jestřabí Lhotě je zvyk dražit během večerní taneční zábavy ještě stojícího krále, s nímž může vítěz dražby naložit dle vlastního uvážení.

5.5 Charakteristika soukromých májek

Podle J. Langhammerové se sice stavění májí udrželo na mnoha místech dodnes, avšak výrazněji přetrval pouze zvyk stavět jednu velkou máji uprostřed obce, zatímco osobní májky postavené před domy po celé vesnici lze nalézt jen ojediněle.¹²³ V Jestřabí Lhotě se ovšem v současnosti objevují obě formy stavění májek. Soukromé májky se od hlavní máje – krále odlišují v několika ohledech. V první řadě se liší svým počtem a místem vztyčení. Zatímco král stojí ve vesnici jediný a je umístěný většinou na nějakém významném místě v jejím středu, májek je celá řada a jsou rozmístěny po celé obci, nejčastěji před soukromými domy. Dále se májky odlišují co do velikosti, neboť obecní máje může měřit až několik desítek metrů, zatímco soukromé májky jsou v průměru desetkrát menší. Významný rozdíl také představuje druh stromu, z něhož se máje zhotovují, protože zatímco za obecní máji slouží jehličnan (nejčastěji smrk nebo borovice, případně kmen jehličnanu, na jehož vrchol je

¹¹⁹ JIŘIKOVSKÁ, Vanda. Obchůzka či průvod: k tendenci vývoje obchůzkových obyčejů na Slánsku. In *Obřadní obchůzky*. Ed. V. Frolec. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 1988, s. 209-215. ISBN 59-253-86. s. 214.

¹²⁰ JIŘIKOVSKÁ, Vanda. K životnosti výročních obyčejů na Slánsku. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 127-133. ISBN 47-025-82. s. 130.

¹²¹ BOČKOVÁ, Helena. Výroční obyčeje na jihu a západě Českomoravské vrchoviny. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 164-175. ISBN 47-025-82. s. 168.

¹²² BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 523.

¹²³ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 112.

přípevněn stromek břízy), soukromé máje jsou především břízky. Rozdílů můžeme sledovat i ve výzdobě májek. Stejně jako krále, zdobí i soukromé májky nejčastěji pruhy krepového papíru, na rozdíl od krále však postrádají věnec zavěšený pod korunou a také je jim ponechána neoloupaná kůra. Soukromým májkám taktéž náleží jiný symbolický význam než králi.

Májka je pozitivním symbolem života a jeho vzniku, ochrany a růstu. Podle lidové symboliky jsou mladí svobodní lidé spojováni se svěží jarní zelení, děvčata jsou často přirovnávána ke květům a chlapci zase ke stromům.¹²⁴ Májku lze taktéž považovat za symbol lásky, neboť ji stavíval chlapec vyvolené dívce na znamení své náklonnosti. Postavení májky bylo projevem chlapcova zájmu o dívku, nebo mohlo oznamovat počátek milostného vztahu, vážnou známost či chystanou svatbu.¹²⁵

Stavění dívčích májek však bylo pro chlapce nejen prostředkem k vyjádření zalíbení, ale taktéž nepřízně. Před domy neoblíbených dívek, svobodných matek či dívek, které ztratily panenství, se májky buď nepostavily vůbec, nebo se vztyčily hanlivé máje v podobě došků, figurín či suchých stromků.¹²⁶ Ještě na konci 19. století bylo běžné, že tzv. „padlá dívka“ nedostala zelenou májku, ale vích slámy.¹²⁷ Dívky proto během noci, kdy se vztyčovaly máje, bděly, aby se přesvědčily, zda jim mládenci stavějí hezky rovné a zelené májky. Pokud se některé postavila před dům nerovná či zakrnělá májka, děvče ji po odchodu mláďenců vyvrátilo, rozlámalo a schovalo.¹²⁸ Za postavené pěkné zelené máje se dívky chlapcům naopak odměnily při vybírání peněz na uspořádání májové zábavy.¹²⁹

5.6 Soukromé májky v Jestřabí Lhotě

Stejně jako je tomu v případě obecní máje-krále, tak ani soukromé májky se v Jestřabí Lhotě nevztyčují v předvečer 1. května. Část místních mužů a chlapců přiváží májky do vesnice společně s hlavní májí obvykle dva dny před konáním slavnosti, která se každý rok koná v jiném termínu. Májky se rozvážejí po obci a zanechávají před jednotlivými domy.

¹²⁴ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 118.

¹²⁵ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 522.

¹²⁶ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 522.

¹²⁷ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. s. 119.

¹²⁸ ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7. s. 283.

¹²⁹ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 522.

Každá domácnost si potom vztyčuje svou májku nebo májky samostatně. Před některými domy lze spatřit májku již dva dny před slavností, před jinými se objeví až ráno v den slavnosti. Důležité je, aby všechny májky byly postaveny do té doby, než se průvod májovníků vydá na obchůzku. Obyvatelé každé domácnosti si májku ozdobí fábory z barevného krepového papíru, což zastávají většinou ženy a dívky, muži a chlapci zase májku umístí před dům. Májky se vztyčují zpravidla tím způsobem, že se připevnění k plotu či sloupku branky nebo se zasadí do jamky vyhloubené v půdě a zajistí klíny.¹³⁰ Jako není stanoven závazný termín stavění májek, tak není stanoven ani termín jejich kácení. Kdy domácnost pokácí svou májku a jak s ní následně naloží, závisí jen na jejím uvážení. Většina májek je však odstraněna během několika dnů, maximálně týdnů po skončení májí.

Tradice velí stavět májky před domy, v nichž žije alespoň jedna svobodná dívka. Počet májek postavených před dům se potom řídí počtem svobodných dívek žijících v dané domácnosti, takže platí pravidlo: co jedna svobodná dívka, to jedna vztyčená májka. Obyvatelé Jestřabí Lhoty si kritéria pro vztyčování májek upravili podle aktuálních potřeb a stavění májek rozšířili navíc i na domácnosti, v nichž žijí mladí svobodní chlapci, kteří tančí na májích.¹³¹ Před domy chlapců-tanečníků se však staví májka pouze jedna, bez ohledu na počet chlapců žijících v domácnosti. Podle informátorů má stavění májek chlapcům v zásadě dvě hlavní příčiny. Zaprvé zde hraje roli celkový počet májek postavených ve vesnici, kterých by v případě, že by se stavěly pouze dívkám, bylo málo. „*Ty májky se dávaj, měly by se dávat jenom do baráku, kde jsou svobodný holky, ale jako že by se to nějak extra dodržovalo to ne, protože třeba tady kdyby se to dodržovalo, tak moc těch májek nebude, že jo, třeba já tancuju s bráchou a máme taky u baráku jednu májku jako že tancujem, ale měly by jenom svobodný holky mít tu májku.*“¹³² Zadruhé je díky tomu více domácnostem umožněno se aktivně zapojit do oslav. „*Mělo by se stavět jenom tam, kde jsou svobodný holky, ale staví se i když jsou v baráku třeba dva kluci a oba tancujou, tak se tam prostě postaví májka, aby se před nima udělalo to kolo a mohli si zatancovat rodiče a příbuzný.*“¹³³ Ze stejných důvodů navíc není v Jestřabí Lhotě pro dívky stanovena žádná věková hranice a májky se vztyčují všem svobodným dívkám již od narození.¹³⁴

¹³⁰ Obrazová příloha č. 9.

¹³¹ V tomto případě se tedy jedná o pozměnění pravidla založeného na principu genderu.

¹³² Rozhovor F (muž, 1989, kuchař).

¹³³ Rozhovor C (žena, 1989, studentka VŠ).

¹³⁴ Nejedná se o ojedinělou situaci, podobně i J. Pargač uvedl, že někde je zvykem stavět májky všem děvčatům bez věkového omezení, tedy včetně novorozenců. PARGAČ, Jan. Výroční tradice ve společenském životě současné nymburské vesnice. In *Výroční obyčej: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 149-155. ISBN 47-025-82. s. 152. A. Plessingerová naopak zaznamenala, že v obci Vraný na Kladensku dostává májku každé děvče poprvé až po absolvování základní školy a od té doby potom každý rok

V různých lokalitách taktéž bývalo zvykem, že se májky stavěly nejen před soukromými domy, v nichž bydlely svobodné dívky, ale také před domy představitelů místní správy a dalších významných osobností žijících v dané obci.¹³⁵ Májky vztyčované pro významné osoby se odlišovaly od májek svobodných dívek druhem použitého stromu a dávaly se máje lipové, jeřábové, dubové, jalovcové, jedlové nebo smrkové. Májky se nadto stavěly nejen před soukromé domy pro konkrétní osoby, ale také na různá významná místa v obci, například ke kostelům, kapličkám, soškám nebo k božím mukám.¹³⁶ V Jestřabí Lhotě se představitelům místní správy májky nestaví, avšak březové májky zdobené krepovým papírem se umísťují nejen před soukromé domy, ale také okolo pomníku věnovanému památce obětí druhé světové války a zdobené březové májky též obklopují obecní máji.

Vztyčením májek však jejich úloha zdaleka nekončí. V den, kdy se slaví máje, se májovníci shromáždí pod hlavní májí-králem a dále už jejich kroky řídí právě soukromé májky. Průvod se zastavuje u každého domu se vztyčenou májkou či májkami, kde se podle počtu májek zatančí jeden nebo více tanců.

Soukromé májky v dnešní době, alespoň v případě Jestřabí Lhoty, postrádají symbolické významy. Vědomosti informátorů o symbolickém významu májek byly minimální. Informátoři znali pouze pravidlo, že by se májky měly stavět svobodným dívkám. Nikdo z nich však nepovažoval májku za symbol života, mládí, lásky nebo dívčina panenství. Pěkné zelené májky se dávají bezplatně všem svobodným dívkám žijícím ve vesnici, žádná dívka nebývá zostuzena nepěknou májkou. Stejně tak májka neslouží k tomu, aby jejím prostřednictvím vyznal chlapec dívce lásku nebo dokonce oznamoval sňatek. Jedinou funkci, kterou soukromé májky plní, je ta, že označují dům, v němž žije svobodná dívka nebo dívky. V případě Jestřabí Lhoty, kde se májky staví i chlapcům a dětem, zůstává však i toto platné pouze částečně. S jistotou tedy můžeme říci pouze to, že v den májové slavnosti dává májka májovníkům znamení, které stavení mají navštívit.

až do svatby. PLESSINGEROVÁ, Alena. Odraz současných společenských podmínek ve středočeské slavnosti „staročeské máje“. *Český lid*, 1990, roč. 77, č. 1, s. 47-50. ISSN 0009-0794. s. 48. Stejnou situaci zachytila také V. Jiříková v obci Dolín na Slánsku. JÍŘIKOVSKÁ, Vanda. Obchůzka či průvod: k tendenci vývoje obchůzkových obyčejů na Slánsku. In *Obřadní obchůzky*. Ed. V. Frolec. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1988, s. 209-215. ISBN 59-253-86. s. 213.

¹³⁵ BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712. s. 522.

¹³⁶ ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7. s. 282, 283.

6. Máje v Jestřabí Lhotě očima aktérů a diváků¹³⁷

6.1 Subjektivní motivace aktérů

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila především na důvody hlavních aktérů, jež je vedou k účasti na májích. Na základě výpovědí informátorů jsem zjistila, že mezi hlavní motivace aktérů se řadí především zažívání zábavy a pocitu pospolitosti.

Jeden z hlavních podnětů k účasti na májích představuje pro přímé aktéry jednoznačně zábava a pobavení se. Nejenže se tento dominující motiv objevil ve výpovědi většiny informátorů¹³⁸, ale u některých z nich byl navíc zdůrazňován tím, že byl uváděn opakovaně.¹³⁹ „*No prostě je to zábava, že jo, ten celej den, pořád se něco děje ...*“¹⁴⁰ „*... to je prostě pro zábavu ... jako že to je prostě jenom se pobavit.*“¹⁴¹ „*... já se jdu prostě pobavit, odreagovat se, to je všechno.*“¹⁴² Pod pojem zábava můžeme zahrnout společné tančení, zpívání, vyvolávání a žertování. „*Tak je u toho hrozná sranda ... takový to vyřvávání ...*“¹⁴³ Především dívky potom spojovaly požitek z májí se zálibou v tancování. „*... mě to hrozně baví tancovat, líbí se mi to.*“¹⁴⁴ Příležitost k pobavení však nenabízí jen samotná oslava, ale též přípravné práce. „*To není jenom ten den jeden, to je prostě několik dní předtím, když jedem do lesa na ty májky, když se plánuje, pak je to nacvičování předtím kolik měsíců, že jo, se chodí, prostě takováhle zábava, když se to tady připravuje, když se staví ten král, tak je to prostě supr no.*“¹⁴⁵ Skutečnost, že pro aktéry představují máje zábavu složenou z různých potěšení a celkově příjemný zážitek, informátoři také opakovaně vyjadřovali pomocí pojmu „užívat si“. „*... ten den se užívá, je to takový uvolněný.*“¹⁴⁶ Jako významný se ukázal být taktéž expresivní výrok „sranda“, který v souvislosti se zábavou a pobavením kromě jediné výjimky použili všichni informátoři.¹⁴⁷ „*... taková ta sranda, třeba když jsme byli menší, tak jsme jenom tak koukali, jak dělaj srandu ty velký a teďko už to děláme my.*“¹⁴⁸ „*... to je automatický, že když budou máje, tak že bude sranda .*“¹⁴⁹ U řady informátorů se tento pojem

¹³⁷ Charakteristika informátorů viz. příloha č. 2.

¹³⁸ Zábava byla explicitně uvedena v rozhovorech B, D, E, H, I, J, K, L, N, O.

¹³⁹ Opakovaně, tj. minimálně dvakrát, byla zábava zmíněna v rozhovorech B, D, K, L, N, O.

¹⁴⁰ Rozhovor E (žena, 1987, studentka VŠ).

¹⁴¹ Rozhovor D (muž, 1985, zaměstnanec automobilky).

¹⁴² Rozhovor N (muž, 1983, soukromý podnikatel).

¹⁴³ Rozhovor J (muž, 1988, student VŠ).

¹⁴⁴ Rozhovor I (žena, 1989, studentka VŠ). Pozitivní vztah k tancování byl vyjádřen též v rozhovorech A, B, G, H.

¹⁴⁵ Rozhovor K (muž, 1988, číšník). Podobná vyjádření v rozhovorech A, C, D, F, G, M.

¹⁴⁶ Rozhovor B (žena, 1992, studentka SŠ). Pojem „užívat si“ se objevil také v rozhovorech E, G, I, K.

¹⁴⁷ Pojem „sranda“ nebyl explicitně zmíněn pouze v rozhovoru I (žena, 1989, studentka VŠ).

¹⁴⁸ Rozhovor B (žena, 1992, studentka SŠ).

¹⁴⁹ Rozhovor L (muž, 1990, student učiliště).

objevil opakovaně.¹⁵⁰ V několika případech byla „sranda“ dokonce explicitně označena za hlavní motivaci k účasti. „... protože to hlavně se dělá kvůli tý srandě ... jde hlavně o tu srandu.“¹⁵¹

Zábava zažívaná na májích je ještě umocněna tím, že se jedná o zábavu mimořádnou, která vybočuje z všednodennosti. Jednak se liší od běžně zažívané zábavy například druhem nošeného oblečení, zpívaných písní a předváděných tanců. „Mně se nejvíc líbí, že ty holky vypadaj hrozně hezky v tom kroji, mně se to strašně líbí, že maj všechny ty culíky s mašlema a všechny vypadaj stejně ... je to takový, já si myslím, že v dnešní době vzácný ...“¹⁵² Především však lze zábavu takového druhu prožít jen jeden den v roce. Pobavení se tu spojuje s pocitem výjimečnosti, zažíváním něčeho mimořádného a neobvyklého. „Že se tady něco děje prostě, že to není jenom každé obyčejnej nějaký den, prostě že se na to lidi i těšej, že kvůli tomu něco dělaj, že vlastně připravujou nějaký to pohoštění a tak.“¹⁵³ „... tak je to taková sláva že jo, udělat si řízky, salát, napeče se ... je to taková jednoroční sláva.“¹⁵⁴ Máje jsou považovány za událost nejen mimořádnou, ale též velkou co do svého rozsahu, především z hlediska počtu účastníků. „... tohleto je jako ve velkém, je to trošičku větší než se prostě sejít v hospodě, kde zaprvé se nesejde nikdy tolik lidí, a za druhý prostě není to ono, že jo ...“¹⁵⁵ „Prostě je to velká akce no, takhle jako na malý vesnici když je takhle velká akce tak to je dobrý no, protože těch tady moc není.“¹⁵⁶

Zábavu však posiluje ještě jeden jev, a to pití alkoholu. Bez výjimky všichni informátoři alkohol ve svých výpovědích zmínili a pití alkoholu povětšinou prezentovali jako charakteristickou složku májí, která k oslavám neodmyslitelně patří.¹⁵⁷ „Vždyť se tam pořád pije ...“¹⁵⁸ „... takže většinou ty, co jdou a s někým tancujou v tom kole, tak jdou pak na panáka ...“¹⁵⁹ Pokud by bylo jejich úkolem někoho přesvědčit, aby se májí zúčastnil, pití alkoholu by podle několika informátorů bylo jedním z účinných argumentů. „... tý mladší generaci se stačí zmínit, že když chodí ten průvod, tak u těch baráků je občerstvení a panáky, všechno dle libosti, nikdo nikomu nebrání co si má brát, takže to se jim zalíbí a řeknou si

¹⁵⁰ Opakovaně byl pojem „sranda“ použit v rozhovorech A, B, D, E, F, J.

¹⁵¹ Rozhovor F (muž, 1989, kuchař). Taktéž rozhovory N (muž, 1983, soukromý podnikatel) a O (žena, 1991, studentka SŠ).

¹⁵² Rozhovor I (žena, 1989, studentka VŠ).

¹⁵³ Rozhovor K (muž, 1988, číšník).

¹⁵⁴ Rozhovor C (žena, 1989, studentka VŠ). Podobná vyjádření v rozhovorech A, D, F, L, N.

¹⁵⁵ Rozhovor F (muž, 1989, SŠ, kuchař).

¹⁵⁶ Rozhovor L (muž, 1990, student učiliště).

¹⁵⁷ Mezi všemi výpověďmi se potom pouze dvakrát, a to v rozhovorech G (žena, 1988, studentka VŠ) a I (žena, 1989, studentka VŠ), objevilo negativní hodnocení přítomnosti alkoholu na májích, neboť ho prý někteří pijí přespříliš.

¹⁵⁸ Rozhovor A (žena, 1987, studentka VŠ).

¹⁵⁹ Rozhovor C (žena, 1989, studentka VŠ).

takhle zadarmo a že to není špatný...¹⁶⁰ „...tak co láká mladý že jo, alkohol, hodně alkoholu, že se tam člověk napije zdarma ...¹⁶¹ Informátoři ve většině případů připouštěli, že oni sami alkohol v den oslavy mají pít. Podle výpovědí je pro některé osoby možnost pít alkohol nikoli na vlastní náklady dokonce tou hlavní motivací k účasti na májích. „Tak některý to dělaj jenom kvůli tomu chlastu, je to smutný, ale je to tak ...¹⁶² Pro sebe osobně však alkoholu přisuzovali spíše doplňkový význam, jakožto jednomu z vedlejších, podřadnějších motivů. „... a pokračuje to zábavou, takže tam se završí úplně ten den, kdy se člověk pořádně neopije na májích kvůli zodpovědnosti, tak tady už je to popuštěná uzda.¹⁶³ „... ale já bych to tancoval i bez toho alkoholu ... hlavně jako není to jenom o tom pít, je to o tom, že když se sejde patnáct lidí, který si spolu rozuměj, tak to nemusej ani pít a prostě je tam ta sranda ...¹⁶⁴

Druhým nejčastějším a nejvýraznějším motivem podněcujícím k účasti na májích, který informátoři ve svých výpovědích uváděli hned po zábavě, bylo zažívání pocitu pospolitosti, a to jak v rámci vrstevnických, tak i mezigeneračních vztahů, čili v rámci celého vesnického společenství. Máje jsou kolektivní obyčej, který jednak představuje vhodnou příležitost pro setkávání a komunikaci, a jednak sdružuje primárně příslušníky mladé generace. Výraznou motivací k účasti je tedy pro informátory možnost trávit poměrně velkou část svého volného času s přáteli, a to nejen během samotné slavnosti, ale též během příprav. „Je tam hodně mladejch lidí, s kterejma se třeba nevidim jindy.¹⁶⁵ „Těším se na to, že se zase všichni sejdem, protože některý lidi nevidám tak často, takže vždycky vím, že o těch májích je prostě uvidím a budu se s nima bavit.¹⁶⁶ „Uvidíš lidi, pokecáš si, je to o tom no ...¹⁶⁷ Tyto společné chvíle vyplněné komunikací a zábavou umožňují aktérům mimo jiné zažívat pocit sounáležitosti se svými vrstevníky. „No pozitivní je vlastně, že jsem tam s těma kamarádama ...¹⁶⁸ „... kvůli těm lidem už to dělám, že chodíme jako parta ...¹⁶⁹

Avšak informátoři oceňovali i fakt, že do dění jsou zapojeni i zástupci starších generací. „... to je na tom podle mě úplně nejlepší, že jsme prostě všichni spolu, i co se týče

¹⁶⁰ Rozhovor J (muž, 1988, student VŠ).

¹⁶¹ Rozhovor N (muž, 1983, soukromý podnikatel). Ve stejné souvislosti byl alkohol zmíněn také v rozhovorech B, F, M.

¹⁶² Rozhovor C (žena, 1989, studentka VŠ).

¹⁶³ Rozhovor J (muž, 1988, student VŠ).

¹⁶⁴ Rozhovor F (muž, 1989, kuchař).

¹⁶⁵ Rozhovor O (žena, 1991, studentka SŠ).

¹⁶⁶ Rozhovor H (žena, 1991, studentka SŠ).

¹⁶⁷ Rozhovor N (muž, 1983, soukromý podnikatel). Podobná vyjádření též v rozhovorech A, D, F, G, I, K, L, M.

¹⁶⁸ Rozhovor M (muž, 1990, student SŠ).

¹⁶⁹ Rozhovor D (muž, 1985, zaměstnanec automobilky).

*těch starejch ... konečně se sejdeme a není to jenom čau sousede nebo někdy ani to ne.*¹⁷⁰ Skutečnost, že se na májích společně setká mnoho obyvatel obce, vyjadřovali informátoři často pomocí pojmu „celá vesnice“. „... je to vždycky o tom, že ta vesnice je jako dohromady, mně se to na tom hrozně líbí.“¹⁷¹ „... vlastně to je celá vesnice, i ty příbuzný od těch lidí z vesnice se na tom sejdou.“¹⁷²

Osobní motivace k účasti na májích, které informátoři prezentovali ve svých výpovědích, vycházely z jejich zkušenosti s předchozí účastí, jednalo se o motivace k další, opakované účasti. Základními pojíci prvky těchto motivací byla zábava a pospolitost. Informátoři však vzpomínali i na svou úplně první účast na májích a na své tehdejší pohnutky. Většina informátorů o máje a účast na nich sama projevila zájem.¹⁷³ „Tak se mi to líbilo, že odmalička jsem na to koukala prostě, to asi chce každěj si to zkusit.“¹⁷⁴ „Mě to totiž vždycky hrozně bavilo se na to koukat a já jsem je hrozně zbožňovala máje a vždycky jsem je chtěla hrozně moc tancovat ...“¹⁷⁵ Jiní naopak zprvu takový zájem o máje neměli.¹⁷⁶ Poprvé se májí zúčastnili až v důsledku tlaku vrstevníků. „... taky jsem nechtěl no a pak nakonec kamarádi furt, že to je zábava prostě pojď, pojď, pojď, tak jsem šel a od té doby už na to nedám dopustit.“¹⁷⁷ Další se zase podřídili vůli rodičů. „No přišli jestli bych nechtěl tancovat, tak samozřejmě, že se mi nechtělo v těch letech ... rodiče, ty mě přemlouvali, abych šel ... a pak mě i spíš donutili, prostě mi řekli, že půjdu a nazdar, konec. A pak mě to začalo bavit i bez domova, když jsem chodil.“¹⁷⁸

Co se týká postojů rodin aktérů, všichni informátoři se mohou spolehnout na pomoc a podporu rodinných příslušníků, což jistě účasti aktérů na májích jen prospívá. Příbuzní, především rodiče, pomáhají aktérům se stavěním májek, přípravou krojů, chystají pohoštění. „Akorát doma, že postavěj májku, že jo, táta pomůže s májkou, máma něco napeče, aby měli pohoštění pro tanečníky.“¹⁷⁹ Posléze se účastní i samotné oslavy. „Jako že tancujou, že jdou před barák si zatancovat s těma lidma a na zábavu choděj taky.“¹⁸⁰ Ani ti, co se sami aktivně nezapojují, však nezůstávají zcela stranou dění. „No choděj vlastně s náma po tý vesnici,

¹⁷⁰ Rozhovor C (žena, 1989, studentka VŠ). Podobně též rozhovory A, D, F, K, M.

¹⁷¹ Rozhovor G (žena, 1988, studentka VŠ). Taktéž rozhovory A, C, D, F, J, L, M.

¹⁷² Rozhovor L (muž, 1990, student učiliště).

¹⁷³ Jedná se o rozhovory A, B, C, E, F, G, H, I, J, L, N.

¹⁷⁴ Rozhovor E (žena, 1987, studentka VŠ).

¹⁷⁵ Rozhovor G (žena, 1988, studentka VŠ).

¹⁷⁶ V případě rozhovorů D, K, M, O.

¹⁷⁷ Rozhovor K (muž, 1988, číšník).

¹⁷⁸ Rozhovor D (muž, 1985, zaměstnanec automobilky).

¹⁷⁹ Rozhovor H (žena, 1991, studentka SŠ).

¹⁸⁰ Rozhovor G (žena, 1988, studentka VŠ).

koukaj.“¹⁸¹ Nikdo z informátorů není podle svých výpovědí od své aktivity na májích rodinou zrazován a neúčastní se májí navzdory nevoli rodičů. Jejich aktivita je naopak v rodinách vítána a přijímána veskrze kladně.

6.2 Významy z pohledu aktérů

Druhou oblastí, na kterou jsem se zaměřila ve svém výzkumu, byly vedle motivací také významy, které aktéři májím přisuzují. Co se týče významů, můžeme rozlišovat mezi významy, které aktéři májím přisuzovali v individuální rovině pro sebe osobně, a významy, které jim přisuzovali v obecnější rovině pro celou obec a její společenství. Zejména individuální významy silně korespondují s osobními motivacemi jednotlivých informátorů. Zaměříme se nyní proto především na obecné významy.

V rovině širších obecných významů, čili významu májí pro Jestřabí Lhotu a její obyvatele, se primárně projevovat význam komunikační a společensko-integrační. Informátoři kladli důraz především na zintenzivnění komunikace v průběhu příprav na máje i během samotné oslavy a na její převážně pozitivní vliv na vzájemné vztahy obyvatel obce (vrstevnické i mezigenerační), potažmo na jejich sounáležitost. Dále byl zdůrazňován význam reprezentační, kdy informátoři připisovali májím zásluhu za zviditelnění obce a zvýšení její prestiže.

Informátoři tedy přisuzovali májím primárně význam komunikační.¹⁸² Jak během příprav na máje, tak i během samotného slavnostního dne se zintenzivňuje komunikace. „*Je to prostě jenom o tý domluvě, že když se třeba staví ten král, tak se musí domluvit starý chlapi, aby to tady pomohli, o domluvě no ...*“¹⁸³ „... *že to není prostě jenom o tom jít zatancovat besedu, chodit po vesnici, že to není jen o tomhle, že to je o tom, že prostě ty lidi se bavěj mezi sebou i s lidma, co jsou kolem, a tak různě ...*“¹⁸⁴ „... *jako jsou ty lidi hodně spolu, hodně se bavěj spolu dohromady ...že se bavíš s těma lidma.*“¹⁸⁵

Všichni informátoři přisuzovali zvýšeným osobním kontaktům a komunikaci výrazně pozitivní rozměr, a to společensko-integrační. Přispívá totiž podle nich k navazování nových vztahů a k upevňování těch stávajících. Podporuje tedy vzájemné sbližování především mezi obyvateli obce, méně již potom s cizími návštěvníky. Máje tak umožňují lidem nejen komunikaci jako takovou, ale i příležitost seznámit se a navázat nové vztahy. „*Že třeba ty, co*

¹⁸¹ Rozhovor K (muž, 1988, číšník).

¹⁸² Komunikační význam byl uveden v rozhovorech A, B, C, D, F, G, H, M, N.

¹⁸³ Rozhovor D (muž, 1985, zaměstnanec automobilky).

¹⁸⁴ Rozhovor F (muž, 1989, kuchař).

¹⁸⁵ Rozhovor G (žena, 1988, studentka VŠ).

*se nějak moc nebavěj, ale zrovna tady když je to takový uvolněný, tak se víc seznámí, nebo když přijdou ty nový, tak se seznámíme s novejma.*¹⁸⁶ „ ... jako i takhle se dá navázat třeba známost, ty co se přistěhujou a mají májku, tak vlastně jde se tam a zatancuje se ... vlastně i ty starší se takhle můžou seznámit, že jo, přijde se na zábavu a i o tý půlnoční besedě, vždyť to tancujou hlavně ty starší ...¹⁸⁷ Společné setkávání a spolupráce přispívá také k urovnávání vztahů. „Jo, většinou se to tam jakoby upevní, že jo, tak třeba přes rok se to rozhádá a jsou máje a že se to jako, že se k sobě normálně zase lidi chovaj ...¹⁸⁸

Máje podporují u účastníků pocit pospolitosti a sounáležitosti zejména s příslušníky vlastní generace. „ ... jako omladina hlavně si myslím, že se jako semkne dohromady ... tak sblíže se určitě, nebo aspoň ty co tancujou ... protože se vídaj na těch zkouškách třeba měsíc dopředu ... jsou spolu prostě častěji než normálně, takže asi trošku se sblížej.¹⁸⁹ „Utuzí se kolektiv.¹⁹⁰ Informátoři však kladli důraz nejen na posilování vztahů se svými vrstevníky, ale za významné a veskrze pozitivní považovali taktéž navazování a upevňování mezigeneračních vztahů. „... spousta těch lidí starších vlastně si vzpomene na to když tancovali oni a taky si to prostě užívaj s náma.¹⁹¹ „...třeba já jsem si za minulý máje s těma staršíma, třeba s pěti potykal, jenom že jsme si zatancovali ...¹⁹² „... ty starší, se kterejma se nevidáš ... tak tě viděj jenom jednou za rok na ty máje, tak jsou pak rádi ...¹⁹³ Příležitost k upevnění mezigeneračních vztahů poskytuje opět nejen samotná oslava májí, ale taktéž přípravné práce. „Třeba když se staví král, tak to stavěj chlapi, lezou po střeše po hospodě a tahaj to provazama ... no všichni tam jsou u toho, choděj se koukat babči starý, malý děti a tak.¹⁹⁴

Máje jakožto kolektivní obyčej, jehož se účastní velká část obyvatel obce, mají podle informátorů význam pro celou obec především z toho důvodu, že působí pozitivně na mezilidské vztahy v rámci celého vesnického společenství. Účast na májích posiluje v obyvatelích obce pocit soudržnosti kolektivu a zároveň sounáležitosti s tímto kolektivem. Aby vyjádřili společensko-integrační význam májí, informátoři ve svých výpovědích používali pojmy jako „celá vesnice“, „všichni pohromadě“, „společně“, „spojit se“, „semknout se“, jak dokumentují následující příklady. „... že jako zase ta vesnice bude spolu

¹⁸⁶ Rozhovor B (žena, 1992, studentka SŠ).

¹⁸⁷ Rozhovor F (muž, 1989, kuchař).

¹⁸⁸ Rozhovor A (žena, 1987, studentka VŠ).

¹⁸⁹ Rozhovor G (žena, 1988, studentka VŠ).

¹⁹⁰ Rozhovor H (žena, 1991, studentka SŠ).

¹⁹¹ Rozhovor K (muž, 1988, číšník).

¹⁹² Rozhovor F (muž, 1989, kuchař).

¹⁹³ Rozhovor M (muž, 1990, student SŠ).

¹⁹⁴ Rozhovor A (žena, 1987, studentka VŠ).

... prostě myslím si, že nikdy se ta vesnice nedala tak dohromady ...¹⁹⁵ „... taková dobrá atmosféra v tý vesnici, celkově jako ty lidi se tam prostě spojej a dělaj no, každej se na tom podílí ...“¹⁹⁶ „... ty lidi se dokážou tady dát dohromady ... si myslim, že to tu vesnici semkne pak, že pak vlastně večer je zábava, tak se všichni bavěj, celá ta vesnice ...“¹⁹⁷ „... je to opravdu stmelovací.“¹⁹⁸

Někteří informátoři připustili i fakt, že vzájemné setkávání a komunikace nejsou založeny jen na vzájemném souznění, ale že během příprav i samotné oslavy může docházet i ke konfliktům.¹⁹⁹ Tyto konflikty však bagatelizovali a prezentovali je jako záležitosti, k nimž dochází v mezilidských vztazích běžně, aniž by jim přisuzovali hlubší či trvalejší význam. „No minule se tady pohádala organizace, ale to je za tejdén promlčený.“²⁰⁰ „... jako samozřejmě hodně lidí se při tom i dost často chytne při tom zařizování, ale to je při každým zařizování ...“²⁰¹ „Tak taky se třeba stane na těch májích, když spolu tancuje pár, tak že se pohádaj, že jo, ale tak to je normální.“²⁰² Větší závažnost informátoři přisuzovali konfliktům, které vznikají mezi mládeží a rodiči dětí předškolního a školního věku, které se aktivně účastní májí.²⁰³ „... je tady alkohol a takovýhle věci že jo, maminky si to nehlídaj a pak se to opije.“²⁰⁴ „... a co ty malý táhne, chlast prostě a když slyším nějaký maminky, že na nás potom řvou a říkaj, že je máme hlídat tak to úplně nesnáším ...“²⁰⁵ Mládež si je však podle svých slov vědoma toho, že jejich případný požadavek, aby se děti zcela přestaly aktivně účastnit májových obchůzek a české besedy, by se stal zdrojem ještě větších sporů a nakonec by se nejspíše setkal s odmítnutím. Přesto však pozitivnímu vlivu májí na mezilidské vztahy informátoři jednoznačně přisuzovali větší význam než tomu negativnímu.

Jako třetí významový prvek se ve výpovědích informátorů objevil odkaz na reprezentační význam májí.²⁰⁶ Jak uvádí P. Popelka, udržovat obyčeje napomáhá i snaha po osobní i kolektivní reprezentaci, jež často přerůstá i rámec obce.²⁰⁷ V rovině osobní reprezentace informátoři vyjadřovali pocit vlastní důležitosti a výjimečnosti, jenž plyne ze

¹⁹⁵ Rozhovor G (žena, 1988, studentka VŠ).

¹⁹⁶ Rozhovor A (žena, 1987, studentka VŠ).

¹⁹⁷ Rozhovor D (muž, 1985, zaměstnanec automobilky).

¹⁹⁸ Rozhovor J (muž, 1988, student VŠ).

¹⁹⁹ Podobné výpovědi v rozhovorech A, C, H, I, J, L, N.

²⁰⁰ Rozhovor J (muž, 1988, student VŠ).

²⁰¹ Rozhovor I (žena, 1989, studentka VŠ).

²⁰² Rozhovor H (žena, 1991, studentka SŠ).

²⁰³ Negativní reflexe aktivní účasti dětí v rozhovorech A, C, D, E, N.

²⁰⁴ Rozhovor D (muž, 1985, zaměstnanec automobilky).

²⁰⁵ Rozhovor N (muž, 1983, soukromý podnikatel).

²⁰⁶ Reprezentační význam byl uveden v rozhovorech B, C, E, G, I.

²⁰⁷ POPELKA, Pavel. Sociální realita ve výročních obyčejích. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 74-80. ISBN 47-025-82. s. 74.

zakoušení zájmu o činnost, kterou vykonávají, a který úzce souvisí s projevy uznání a ocenění, kterých se jim dostává. Ve výpovědích informátorů se objevoval jistý pocit hrdosti na vlastní aktivitu na májích, neboť konají něco, co není běžné a co tudíž může být, a také podle jejich výpovědi skutečně často je, obdivováno a oceňováno, a to především lidmi „zvenčí“, tj. lidmi žijícími mimo Jestřabí Lhotu. „*Ráda o tom mluvím, ráda to říkám kamarádům, vůbec se nestydím, že jsem někde v kroji v copánkách, že prostě fakt jsem na to hrdá.*“²⁰⁸ Přátelé a známí informátorů nepocházející z Jestřabí Lhoty údajně hodnotí máje převážně pozitivně. „... *ta starší generace, ta se zas chytne toho, že u nich to většinou není a že je to stmelení vesnice a že je to pěkný zvyk, takhle to jako udržovat, jsou nadšený z toho, že to vůbec existuje někde ...*“²⁰⁹ „... *tak třeba co mám v práci spolupracovnice, tak u nich se to nedělá ve vesnici, tak říkají, že je to pěkný dodržovat takhle tradici, že ty máje slavíme, jako vesnice že se dá dohromady.*“²¹⁰ Pozitivního ohlasu se dostává i aktivní účasti na májích. „*Každý by normálně řek, že se ten kamarád tomu jako v dnešní době zasměje, jenže já jsem měla vždycky takový jako docela inteligentní kamarády, takže ty naopak mě v tom dost podporovali, líbilo se jim to hrozně a chtěli po mě dokonce i fotky a opravdu jako je to zajímavé.*“²¹¹ „*Zajímá je to, co jsou lidi z ostatních vesnic, tak to znaj, ale ty z města to neznaj, tak je třeba i pozvu a když jsou tady, tak jsou nadšený, líbí se jim to.*“²¹²

Přátelé, kteří jsou neznalí májového obyčeje, někdy vyjadřují nejprve pochyby či dokonce posměch. Avšak poté, co jsou s podstatou a průběhem májí blíže obeznámeni (ať už na základě osobní účasti nebo zprostředkovaně z fotografií a vyprávění aktérů), stanou se jejich reakce veskrze pozitivními. „*No většinou se smějou když mě vidí v tom kroji, ale pak jako když to viděj, tak říkaj, že to je hezký, když viděj že jsou tam i jiný ty mladý ...*“²¹³ „*Tak jako nejdřív se jako divěj, že co mě baví na tom bejt v kroji, ale potom pochopěj, že to je supr ...*“²¹⁴ „*Tak ze začátku třeba ty lidi v mém věku, tak ze začátku si říkají, jako že prostě tancuje nějaký máje, jako že jsem nějaký exot ... ale pak když jim člověk vypráví tohleto všechno, tak by pomalu šli tancovat taky ...*“²¹⁵ Minimum informátorů potom připustilo, že se setkalo i s vysloveně negativními reakcemi, avšak nepřikládali jim velkou váhu, neboť se nejednalo o blízké přátele. „... *no a pak jsou takový typy, který samy by do toho nikdy nešly, tak to odsuzujou, jako že „vidláci“, ale těch moc není, těch opravdu moc není, protože s kým já se*

²⁰⁸ Rozhovor I (žena, 1989, studentka VŠ).

²⁰⁹ Rozhovor J (muž, 1988, student VŠ).

²¹⁰ Rozhovor D (muž, 1985, zaměstnanec automobilky).

²¹¹ Rozhovor I (žena, 1989, studentka VŠ).

²¹² Rozhovor H (žena, 1991, studentka SŠ).

²¹³ Rozhovor B (žena, 1992, studentka SŠ).

²¹⁴ Rozhovor M (muž, 1990, student SŠ).

²¹⁵ Rozhovor F (muž, 1989, kuchař).

*stýkám, tak je většinou na mý straně.*²¹⁶ „... jo taky se najde určitě nějaký negativní „no ale prosimtě nějaký tancování a takovýhle“ ...“²¹⁷

V rovině kolektivní reprezentace je uspořádání májí příležitostí reprezentovat celou obec, a to nejen jako lokalitu, ale též jako společenství, jehož členové jsou schopni vzájemně se domluvit, spolupracovat a na základě toho uspořádat oslavu májí. „...že se tady aspoň něco dělá, že v okolních vesnicích taky se tancuje, ale některý nedokážou uspořádat ani zábavu ...“²¹⁸ „... že se tady něco děje v tý vesnici, když se podívám všude okolo tak je to takový chciplý, tak tady se něco děje aspoň, zaplat' pánbůh, ať to pořád je takhle, ať se to drží, i když jako je to pro nás taky trochu zátěž, ale my to proto uděláme ...“²¹⁹

Máje tak byly v několika případech chápány jako příležitost ke zviditelnění vesnice. „No určitě je to reklama pro tu vesnici, že i z okolních měst a vesnic se přijíždějí podívat, přitáhne to lidi no, reklama dobrá.“²²⁰ Reprezentace však byla pojímána nejen ve smyslu zviditelnění vesnice, ale též jako příležitost seznámit nově příchozí diváky s něčím novým, ukázat jim něco, s čím se dosud nesetkali. „Tak dost pádnej argument je to, že u nich to není, a nebo když je, tak to je trochu jiný ... už tohle by je sem mohlo přitáhnout, že to je úplně jinej styl.“²²¹ „Aby se přišel podívat na besedu hlavně a jak tancujeme, jak vypadáme v těch krojích, když to třeba nikdy neviděl, tak aby se vůbec podíval jak to vypadá, jak májky a tak jak to probíhá ...“²²² „... že to je zas něco novýho, co neznaj jako v těch městech, třeba to nemaj ... přijížděj sem právě ty nový lidi a viděj to tady a seznáměj se s tím vesnickým životem ...“²²³

Reprezentační rozměr májí však zahrnuje nejen zviditelnění vesnice a předvedení májí cizím návštěvníkům, ale také „soupeření“ s okolními vesnicemi pořádajícími máje o to, či máje jsou lepší.²²⁴ „... že jsme tady vyrůstali a držíme to trochu nad vodou, tak přece jen je to jenom nějaká úroveň, prostě „Blešáci“ by se nám smáli, kdybysme tady ty máje neměli, jako Volárňáci ze druhý vsi, taková ta válka tady místní ... tak je to taková prestiž si myslím ...“²²⁵ „Kdo to má lepší, kdo má hezčí besedu, protože je to trošičku jiný, komu líp zahráli muzikanti, kdo měl lepší počasí, kdo měl lepší zábavu a tak ... tak pokaždý říkám, že nejlepší máje jsou u

²¹⁶ Rozhovor J (muž, 1988, student VŠ).

²¹⁷ Rozhovor K (muž, 1988, číšník).

²¹⁸ Rozhovor J (muž, 1988, student VŠ).

²¹⁹ Rozhovor N (muž, 1983, soukromý podnikatel).

²²⁰ Rozhovor E (žena, 1987, studentka VŠ). Podobná vyjádření též v rozhovorech B, G, I.

²²¹ Rozhovor J (muž, 1988, student VŠ).

²²² Rozhovor G (žena, 1988, studentka VŠ).

²²³ Rozhovor H (žena, 1991, studentka SŠ).

²²⁴ Podle výpovědi informátorů se v okolí Jestřabí Lhoty pořádají máje také v obcích Volárna, Ovčáry a Sány.

²²⁵ Rozhovor C (žena, 1989, studentka VŠ).

*nás ...*²²⁶ Je ovšem pravdou, že v této souvislosti se nejvíce projevíly genderové rozdíly, neboť prestiž měla poměrně velký význam pro dívky, avšak srovnání s ostatními vesnicemi zůstávalo převážně stranou zájmu chlapců. *„Ne, to se vždycky dozvim od holek, oni jsou takhle hodně soutěživý, oni to objížděj a pak – ta se opila, ta udělala támhleto, mě to nějak moc netrápí, kdo jak kde tancuje, nejezdím.*“²²⁷

Významy, které informátoři ve většině případů mají přisuzovali, tedy můžeme považovat za veskrze kladné. Případná negativa doprovázející pořádání májí byla považována za malichernosti mnohonásobně vyvážené pozitivními přínosy jak pro jednotlivce, tak pro celou obec.

6.3 Motivace a významy z pohledu diváků

Za účelem podání komplexnějšího obrazu májí, jakožto kolektivního výročního obyčeje, jsem ve svém výzkumu doplnila pohled mládeže zastávající úlohu přímých aktérů májí také pohledem takzvaně z druhé strany, tj. pohledem generace jejich rodičů a prarodičů, kteří se májí účastní především v postavení přihlížejších. Na základě analýzy sebraných dat jsem zjistila, že výpovědi diváků nenabídlly ani tak zcela odlišný úhel pohledu na máje, jako spíše doplnění a potvrzení stanovisek aktérů. Motivace diváků k účasti na májích, stejně tak jako významy, které májí přisuzovali, se výrazně překrývaly s motivacemi a významy aktérů. Stěžejními tématy, která se opakovaně objevovala ve výpovědích informátorů, byla zaprvé zábava, a zadruhé, a to především, setkávání lidí, jejich vzájemná komunikace a posilování pospolitosti vesnického společenství.

Všichni oslovení informátoři ze skupiny dnešních diváků se řadí mezi rodáky či usedlíky dlouhodobě žijící v Jestřabí Lhotě a podle svých výpovědí se májí opakovaně účastnili v minulosti a účastní se jich i v současné době. Část informátorů dění pouze přihlíží, aniž by se aktivně zapojovala²²⁸, část se na krátkou chvíli stává součástí dění, neboť má před svým domem postavenou májku a hostí příchozí májovníky²²⁹. Všichni informátoři se májí taktéž účastnili i v minulosti, tj. v době před uzavřením sňatku, z čehož polovina informátorů májí pouze přihlížela²³⁰ a polovina sama na májích tančila²³¹, v současnosti však nikdo z nich již na májích netančí.

²²⁶ Rozhovor G (žena, 1988, studentka VŠ).

²²⁷ Rozhovor J (muž, 1988, student VŠ).

²²⁸ Informátoři 1, 2, 3, 10.

²²⁹ Informátoři 4, 5, 6, 7, 8, 9.

²³⁰ Informátoři 2, 3, 4, 5, 10.

²³¹ Informátoři 1, 6, 7, 8, 9.

Z dnešního zpětného pohledu označovali informátoři za své tehdejší motivace k účasti na májích, ať už aktivní nebo pasivní, v zásadě dva hlavní podněty, které se shodují s podněty dnešních májovníků. Tím prvním byla zábava. „*Taková hezká veselice, no tak pobavili jsme se trošku.*“²³² „*Takovou radost jako prostě, nadšení ... tak jsem si užila.*“²³³ „*... a užilo se při tom legrace, zazpívali si, zatancovali si ...*“²³⁴ „*... samozřejmě to bylo supr, protože, čím jsme byli starší tím jsme to chápali víc, takže potom když nám bylo patnáct šestnáct tak teprv jsme si užili ... od těch patnácti už jsme i to užívali úplně náramně ...*“²³⁵ Druhým motivem k účasti na májích byl opět shodně s názory dnešních aktérů pocit pospolitosti s vrstevníky. „*Že chodili ty mladý tak pohromadě, že se dávali dohromady ...*“²³⁶ „*Tak my jsme jako dřív hodně drželi partu tady mladý mezi sebou, tak jsme se takhle scházeli.*“²³⁷ „*Prostě že jsme byli jako pohromadě, jako s kamarádama, že jo, že jsme byli pohromadě, družnost ...*“²³⁸

Dnešní motivace k účasti na májích v porovnání s minulostí žádné výrazné změny nedoznaly, a to nejen u informátorů, kteří se májí nikdy neúčastnili jinak než diváci, ale ani v případě těch informátorů, jejichž postavení na májích se změnilo a z hlavních aktérů se stali přihlížející.²³⁹ Stálou motivací k účasti je pro všechny pobavení. „*Zase to veselí ...*“²⁴⁰ „*... a je sranda ...*“²⁴¹ Máje i pro diváky představují jisté zpestření všednodenního běhu života v obci, jejíž obyvatelé nechtějí zůstat zcela stranou dění a oceňují, že do jejich života vnáší alespoň jisté vzrušení. „*... takže jako normálně, děje se něco na vsi, člověk se jde podívat ... mě se to líbí, tady se nikdy nic nedělo ... tak je dobře, že se tady něco děje, konečně se začalo něco dít.*“²⁴² „*Jako něco se děje, protože jinak jako tady, jak se říká chcíp pes, tak se aspoň něco děje.*“²⁴³ Máje byly dokonce explicitně označeny za zásadní „společenskou událost“. „*... společenská záležitost, že ty lidi se sejdou, večer jdou na zábavu, je tam dejme tomu dvě stě dvě stě padesát lidí na zábavě, vesměs tři čtvrtě místních, to znamená je to zase společenská událost, tady je to vyloženě společenská událost pro tu vesnici.*“²⁴⁴

²³² Rozhovor 2 (žena, 1943, pracovnice obchodního oddělení, nyní v penzi).

²³³ Rozhovor 1 (žena, 1951, vedoucí provozu).

²³⁴ Rozhovor 3 (žena, 1948, krejčová, nyní v penzi).

²³⁵ Rozhovor 9 (muž, 1969, soukromý podnikatel).

²³⁶ Rozhovor 3 (žena, 1948, krejčová, nyní v penzi).

²³⁷ Rozhovor 7 (muž, 1950, dělník, nyní v penzi).

²³⁸ Rozhovor 1 (žena, 1951, vedoucí provozu).

²³⁹ Novou motivací se pro diváky stala pouze přítomnost jejich dětí, vnoučat, neterí a synovců mezi hlavními aktéry májí. Každý informátor měl v průvodu májovníků alespoň jednoho člena vlastní rodiny. „*Když nejsem v práci tak jdu, většinou mi syn třeba tancuje s přítelkyní.*“ Rozhovor 5 (muž, 1963, řidič).

²⁴⁰ Rozhovor 1 (žena, 1951, vedoucí provozu).

²⁴¹ Rozhovor 6 (žena, 1968, soukromá podnikatelka).

²⁴² Rozhovor 5 (muž, 1963, řidič).

²⁴³ Rozhovor 6 (žena, 1968, soukromá podnikatelka).

²⁴⁴ Rozhovor 9 (muž, 1969, soukromý podnikatel).

Oslava májí také divákům poskytuje možnost setkat se a komunikovat s ostatními obyvateli obce. „... sejdou se i lidi, že jo, když choděj za nima po vsi a tancujou, tak mezi sebou hovořej...“²⁴⁵ Příležitost k intenzivnější komunikaci samozřejmě nabízí nejen samotná oslava, ale i přípravy na máje, jako je úklid před domem nebo společně chystání občerstvení. „... ty přípravy, takový to předtím, co to obnáší, my jsme loni se připravovaly s kamarádkama ... a bylo to pěkný, něco se u toho vypilo, sešly jsme se a pokecaly a v tomhleto smyslu je to fakt dobrý.“²⁴⁶ Máje však nepředstavují jen prostředí, v němž se komunikace odehrává, ale stávají se i samotným obsahem komunikace, společným tématem k hovoru. „... že se pak má i o čem povídat.“²⁴⁷

Na základě vlastní zkušenosti informátoři taktéž usuzovali, že stejné významy, jaké měla účast na májích pro ně samotné, má i pro dnešní mládež. Máje tedy podle informátorů představují pro mladé tanečnické zábavu. „... protože oni se na to těšej, i na ty schůzky, choděj do hospody nacvičovat, to se jim líbí ... já si myslím, že ty mladý z toho maj radost.“²⁴⁸ „... oni opravdu ty mladý tady do toho jdou ... docela to ty mladý vzali v pohodě ... jako ty mladý to vzali docela fajn.“²⁴⁹ Dále máje napomáhají k posílení vrstevnických vztahů. „Jo, určitě, na to čekaj, jsem ráda, že jsou mezi dětma.“²⁵⁰ „No tak oni se na to určitě těšej ... jsou zase mezi těma svejma vrstevníkama a to je důležitý, že jo.“²⁵¹ „... tam nejde jenom o to, že jdou tancovat, ale to je celá skupina mladejch lidí ... a to je právě na tom to důležitý, ta skupina.“²⁵² Význam májí pro jejich aktéry však podle informátorů z řad diváků spočívá nejen v tom, že umožňují mladé generaci zapojit se do kolektivu vrstevníků, ale též do vesnického společenství. „... ve vesnici něco děje, což je strašně důležitý, protože vím, že ve vesnicích, kde takhle se nic neděje, tak i ta mládež není tak podle mě pospolu, spíš seděj po těch hospodách, ale myslím, že je to dobrý, že se daj opravdu ta mládež dohromady.“²⁵³ „Hlavně já si myslím, že je dobře, že ty mladý ... že trošku se snažej tu vesnici jakoby držet pohromadě ... a ty mladý lidi, když tancujou ty máje a je to pro ně automatický, že to tancujou, tak prostě i tak jako maj blíž k tomu, co se děje v tý vesnici.“²⁵⁴

²⁴⁵ Rozhovor 3 (žena, 1948, krejčová, nyní v penzi).

²⁴⁶ Rozhovor 6 (žena, 1968, soukromá podnikatelka).

²⁴⁷ Rozhovor 6 (žena, 1968, soukromá podnikatelka).

²⁴⁸ Rozhovor 7 (muž, 1950, dělník, nyní v penzi).

²⁴⁹ Rozhovor 5 (muž, 1963, řidič).

²⁵⁰ Rozhovor 6 (žena, 1968, soukromá podnikatelka).

²⁵¹ Rozhovor 9 (muž, 1969, soukromý podnikatel).

²⁵² Rozhovor 8 (žena, 1966, kadeřnice).

²⁵³ Rozhovor 10 (muž, 1951, automechanik).

²⁵⁴ Rozhovor 8 (žena, 1966, kadeřnice).

Zábava a pospolitost se objevovaly i v souvislosti s významem májí pro celou obec a její společenství. Informátoři-diváci považovali ve shodě s aktéry máje za zpestření vesnického života, které nabízí nejen pobavení, ale taktéž příležitost k setkání a komunikaci „No že jednou za čas se ty lidi takhle sejdou na tý návsi, aspoň se potkají, jinak dříve si tak jako sedli na lavičku před dům a pobavilo se, dneska už to není, dneska už je každej jenom do práce, nebo je doma nebo na zahrádce, jinak ne ... ted' ta doba je taková, že se lidi vyhejbaj a aspoň takhle se sejdou.“²⁵⁵ Informátoři také připisovali májím význam v souvislosti s celkovým upevněním vzájemných vztahů, čili význam společensko-integrační. „... ta vesnice se dává dohromady, že jo, že jsou pohromadě, že se ty lidi aspoň takhle sejdou.“²⁵⁶ „... ta vesnice drží trošku pohromadě.“²⁵⁷ „... když by každej zůstal doma, tak jako se v podstatě dneska lidi ani neznaj ... já si myslím, že to ty lidi stmeluje.“²⁵⁸

Máje umožňují nejen posílení vztahů stávajících členů společenství, ale též začlenění nově příchozích. „Mladý, starý, přistěhovaný se přijdou podívat, tak se stmelej ... stmelí se kolektiv, ani o ničem jiným to není.“²⁵⁹ „... přistěhujou se sem nový lidi a tím pádem určitě pro ně to je zase, že viděj, že v tý vesnici se něco děje a maj možnost se líp zapojit do nějakýho takovýho dění v obci, protože ty děti, který se přistěhujou, tak je oslovíme, tak choděj tancovat, tím pádem poznaj zase tady ty místní, takže to myslím, že je velká výhoda.“²⁶⁰

Uvedené významy, vzájemné setkávání a celková soudržnost kolektivu, byly diváky taktéž dávány do souvislosti s vesnickým způsobem života v protikladu k městu a městskému způsobu života. Chápání pospolitosti jakožto znaku charakteristického pro vesnické společenství též koresponduje s výpověďmi mládeže, v nichž se také objevily názory, že družnost je pro vesnici typická. „Tak ted' už taky zase začali, ale jeden čas to jako nebylo, ted' už se to zase drží, na těch vesnicích se to hodně dává dohromady ty mladý, no ve městě to takový není.“²⁶¹ „Na tý vesnici je to takový jiný než ve městě, že ty lidi spolu víc držej, že jsou pospolu.“²⁶²

6.4 Funkce tradic a výročních obyčejů v současnosti

Folklor, který O. Sirovátka definoval jako formu přirozené, bezprostřední a osobní kulturní komunikace, nalézá své místo zejména v malých sociálních uskupeních, čili v

²⁵⁵ Rozhovor 2 (žena, 1943, pracovnice obchodního oddělení, nyní v penzi).

²⁵⁶ Rozhovor 1 (žena, 1951, vedoucí provozu).

²⁵⁷ Rozhovor 3 (žena, 1948, krejčová, nyní v penzi).

²⁵⁸ Rozhovor 5 (muž, 1963, řidič).

²⁵⁹ Rozhovor 6 (žena, 1968, soukromá podnikatelka).

²⁶⁰ Rozhovor 9 (muž, 1969, soukromý podnikatel).

²⁶¹ Rozhovor 3 (žena, 1948, krejčová, nyní v penzi).

²⁶² Rozhovor 4 (žena, 1973, prodavačka, nyní nezaměstnaná).

prvotních a lokálních skupinách, mezi něž řadíme rodinu, sousedstvo, pracovní skupiny, přátelské kroužky, party dětí a mládeže a jiné.²⁶³ Tradiční lidová kultura v minulosti vyrůstala právě z prostředí malého lokálního (především vesnického) společenství, jehož potřeby uspokojovala a v němž plnila integrující funkci.²⁶⁴ V tomto prostředí také tradice vykazují nejvyšší životnost. Roli přitom hraje mimo jiné skutečnost, že regionální kulturní tradice jsou lidem nejbližší a nejsrozumitelnější, protože jsou „jejich“.²⁶⁵ Ve vesnickém prostředí má bezprostřední kulturní komunikace, tedy folklor, větší význam a funkci než v prostředí městském, což je dáno větší jednoduškou a stabilitou vesnického společenství, která se zakládá na těsné příbuzenské, sousedské, pracovní, přátelské i územní soudržnosti a kontinuitě. Na vesnici se častěji a pravidelněji uplatňují osobní styky a komunikace než ve městě, a proto se zde také více udržují folklorní projevy.²⁶⁶ Jak říká V. Frolcová: „Obřadní folklor je závislý na existenci pospolitosti (rodinné, lokální, skupinové, generační) a její kulturní tradice.“²⁶⁷ Zachování, případně obnovení výročních obyčejů v současnosti však závisí nejen na soudržnosti společenství, ale i na jednotlivcích. Důležitým faktorem ovlivňujícím životnost tradic je nejen působení skupin či spolků, ale často také působení výrazných a schopných jedinců, kteří své společenství podněcují k zachování, případně obnovení tradice.²⁶⁸

Obyčeje, které se zachovaly do současnosti, i když jsou po formální stránce často téměř shodné s výročními obyčeji, o nichž mluví nejstarší pamětníci, vykazují ve svém vnitřním obsahu, čili ve své funkci a významu mnoho změn, které souvisejí s vývojem společnosti.²⁶⁹ Jak ve svých pracích opakovaně uvádí V. Frolec, předpokladem životnosti tradic je právě jejich schopnost měnit se a přizpůsobovat se nové skutečnosti.²⁷⁰ Tím, co

²⁶³ SIROVÁTKA, Oldřich. Folklór v kulturním životě dnešní vesnice: místo, funkce, proměny. In *Životní prostředí a tradice*. Ed. V. Frolec, M. Krejčí, J. Tomeš. 1. vydání. Brno: Blok, 1975, s. 201-207. ISBN 47-008-75. s. 202.

²⁶⁴ FROLEC, Václav. Lidová kultura v současném kulturním životě. In *Lidové umění a dnešek*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1977, s. 19-34. ISBN 47-011-77. s. 22.

²⁶⁵ FROLEC, Václav. Lidová kultura v současném kulturním životě. In *Lidové umění a dnešek*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1977, s. 19-34. ISBN 47-011-77. s. 23.

²⁶⁶ SIROVÁTKA, Oldřich. Folklór v kulturním životě dnešní vesnice: místo, funkce, proměny. In *Životní prostředí a tradice*. Ed. V. Frolec, M. Krejčí, J. Tomeš. 1. vydání. Brno: Blok, 1975, s. 201-207. ISBN 47-008-75. s. 203.

²⁶⁷ FROLCOVÁ, Věra. Folklor a obřad v kalendářním cyklu. In *Kultura – společnost – tradice I.: soubor statí z etnologie, folkloristiky a sociokulturní antropologie*. Ed. L. Tyllner, Z. Uherek. 1. vydání. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2005, s. 75-114. ISBN 80-85010-71-2. s. 75.

²⁶⁸ PAVLICOVÁ, Martina. *Lidová kultura a její historicko-společenské reflexe (mikrosociální sondy)*. 1. vydání. [Brno]: Ústav evropské etnologie ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV-ČR – pracoviště Brno, 2007. ISBN 978-80-254-1044-8. s. 91.

²⁶⁹ TURKOVÁ, Miloslava. Výroční obyčeje ve středočeských obcích Zálezlice, Zátvor a Kozárovice. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 144-148. ISBN 47-025-82. s. 144.

²⁷⁰ FROLEC, Václav. Lidová kultura v současném kulturním životě. In *Lidové umění a dnešek*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1977, s. 19-34. ISBN 47-011-77. s. 23.

umožňuje přežívání tradic a obyčejů, není konzervativnost, nýbrž naopak schopnost proměňovat se v závislosti na uskutečňujících se změnách a přizpůsobovat se aktuálnímu vývoji potřeb, ať už se jedná o jejich zanikání, vznikání nebo pozměňování. Současný stav folklorní tradice musíme chápat nikoliv jako etapu jejího zanikání, nýbrž jako jeden z úseků jejího celkového vývoje, a pojem „současný folklor“ potom chápat jakožto jednotu složenou z jevů tradičních a nových.²⁷¹ Jak tvrdil O. Sirovátka, folklorní projevy si své místo v životě člověka uchovají i nadále, ale nemůžeme očekávat, že lze uměle nebo násilně udržet při životě jejich staré formy, funkce a významy.²⁷²

Jaké místo zastává tradice, folklor a výroční obyčej v životě jednotlivého člověka a v životě celého vesnického společenství? Jaký mají význam, jaké plní funkce, jaké uspokojují potřeby? Odpovědi na tyto otázky se v průběhu času mění. „Vlivem celého souboru společenských a hospodářských vztahů měnily obyčej v průběhu doby obsah i formu, zanikaly nebo získávaly nové společenské uplatnění, ztrácely, nacházely nebo měnily své funkce v konkrétním společenství.“²⁷³ Podle O. Sirovátky se postupně proměnily i funkce folkloru, a to tak, že místo obřadových, magických, náboženských či pověrečných funkcí se dostaly do popředí funkce zábavné, estetické, výchovné, informativní, reprezentativní a komerční.²⁷⁴ Jednoznačné je, že folklor se neustále vyvíjí, a to nejen z hlediska formy, ale i co do funkce. Dochází k tomu, že v průběhu času jsou některé z jejich původních funkcí pozměněny, další zcela vymizí, jiné vzniknou a jen některé ze starých funkcí se zachovají v téměř nezměněné podobě.

Proměna funkcí výročních obyčejů je pro nás tedy stěžejní. Badatelé se povětšinou shodují, že funkce obyčejů doznaly změn, ovšem jejich pohledy na podoby těchto proměn se různí. „Nejzákladnější změnou, kterou prošla většina výročních obyčejů, je ovšem změna jejich funkce. A právě ona změna funkce vesměs umožnila, že se řada obyčejových prvků zachovala až do dnešních dnů. Funkce sociální a náboženská, zvyklosti prováděné z důvodů ochranných vírou v analogii, to vše se proměnilo v důsledku změn společenských poměrů

²⁷¹ FROLEC, Václav. Lidová kultura v současném kulturním životě. In *Lidové umění a dnešek*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1977, s. 19-34. ISBN 47-011-77. s. 23.

²⁷² SIROVÁTKA, Oldřich. Folklór v kulturním životě dnešní vesnice: místo, funkce, proměny. In *Životní prostředí a tradice*. Ed. V. Frolec, M. Krejčí, J. Tomeš. 1. vydání. Brno: Blok, 1975, s. 201-207. ISBN 47-008-75. s. 202.

²⁷³ TOMEŠ, Josef. Současné funkce lidových obyčejů a občanské obřady. In *Životní prostředí a tradice*. Ed. V. Frolec, M. Krejčí, J. Tomeš. 1. vydání. Brno: Blok, 1975, s. 156-162. ISBN 47-008-75. s. 156.

²⁷⁴ SIROVÁTKA, Oldřich. K výzkumu folklóru na dnešní vesnici: problémy a cíle. In *Současná vesnice: teoretické, metodologické a kulturně politické problémy integrovaného společenskovedního výzkumu*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1978, s. 70-73. ISBN 47-017-78. s. 70.

většinou na funkci zábavnou a komunikační.“²⁷⁵ Podle J. Pargače získaly výroční obyčeje především funkci ekonomickou, divadelně-dramatickou, společensko-integrační a sociálně-kritickou.“²⁷⁶ J. Tomeš se zase domníval, že v lidových obyčejích nabyla významného podílu složka estetická a taktéž vzrostl význam funkcí reprezentativních, organizačních a zábavných.²⁷⁷

6.5 Funkce májů v Jestřabí Lhotě

Různí autoři přisuzovali májům různé funkce. Řadí se mezi ně především funkce náboženská a magická, právní, společensko-regulační, zábavní, komunikační, společensko-integrační a identifikační. Na základě provedené analýzy rozhovorů s aktéry a diváky májů, s jejíž pomocí jsem vymezila jednak hlavní motivace k účasti na májích, a jednak významy, které účastníci májů přisuzují, bych nyní ráda shrnula, které funkce plní, nebo naopak neplní, současné máje v Jestřabí Lhotě.

O májích v Jestřabí Lhotě můžeme říci, že z těch funkcí, které jsou různými autory přisuzovány obyčejům a jejich folklorním projevům, máje zcela pozbyly funkce magické a pověřené. Vzhledem k tomu, že informátoři neměli povědomí o tom, že se máje staví, nebo spíše stavěly, na ochranu před zlými duchy a přírodními živly, můžeme zcela vyloučit možnost, že by věřili v jejich magickou ochrannou funkci a stavěly je za tímto účelem. Co se týká náboženské funkce, máje nepatří mezi zvyky, které byly přežaty a přetvořeny církví, a proto nemají vazbu na křesťanský kalendář a neobjevují se v nich prvky odkazující na křesťanské náboženství.²⁷⁸

S jistotou také můžeme tvrdit, že máje zcela pozbyly právní funkci, a to nejen v Jestřabí Lhotě, ale v obecném měřítku. Obřadní předměty, v případě májů například strom, se dříve používaly nejen při samotných obřadech, ale díky svému velkému významu odvozenému od jejich obřadní funkce se užívaly také jako právní symboly a právě pomocí těchto symbolů si

²⁷⁵ TURKOVÁ, Miloslava. Výroční obyčeje ve středočeských obcích Zálezlice, Zátvor a Kozárovce. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 144-148. ISBN 47-025-82. s. 147.

²⁷⁶ PARGAČ, Jan. Výroční tradice ve společenském životě současné nymburské vesnice. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 149-155. ISBN 47-025-82. s. 152.

²⁷⁷ TOMEŠ, Josef. Současné funkce lidových obyčejů a občanské obřady. In *Životní prostředí a tradice*. Ed. V. Frolec, M. Krejčí, J. Tomeš. 1. vydání. Brno: Blok, 1975, s. 156-162. ISBN 47-008-75. s. 160.

²⁷⁸ „Uvážíme-li, že mnohé obyčeje sahají svými kořeny do předkřesťanských dob, a když přihlédneme k staletému působení církvi na lidovou tradici, která se obyčeje snažila vymýtit nebo přizpůsobit svým potřebám, musíme konstatovat, že mechanismus tradice přenášející tyto jevy z pokolení na pokolení byl neobyčejně silný.“ TOMEŠ, Josef. Současné funkce lidových obyčejů a občanské obřady. In *Životní prostředí a tradice*. Ed. V. Frolec, M. Krejčí, J. Tomeš. 1. vydání. Brno: Blok, 1975, s. 156-162. ISBN 47-008-75. s. 156.

v minulosti mohla dívka vynutit na snoubenci sňatek, jako to uvádí známý příklad použití jarního stromku jako právního symbolu příslibu manželství na počátku 15. století.²⁷⁹

Obřady a obyčeje také měly v minulosti nezastupitelnou úlohu v organizaci způsobu života společenství a jako prostředek sociální regulace působí uvnitř lokálně, profesionálně nebo sociálně vymezených společenství stále.²⁸⁰ Normativní funkce vyjadřovala sankce za odchylky od norem jednání vyžadovaného vesnickým společenstvím, čili za porušení morálky.²⁸¹ V případě mají se to týká například zveřejňování různých tajemství, kdy se veřejně prozrazovaly a tím vlastně paralyzovaly nejrůznější prohřešky členů kolektivu proti vžitě normě.²⁸² Závěrečné dramatické scény označované jako stínání či poprava krále tak můžeme přisoudit sociálně-kritickou funkci, neboť se během ní formou monologu řečníka provádí analýza vesnického života.²⁸³ Veřejné vyslovení nějakého tajemství tedy mělo výchovnou funkci, neboť nejenže mělo potrestat viníky za již spáchané prohřešky prostřednictvím jejich zahanbení, ale také učinit přítrž právě páchaným prohřeškům a konečně zabránit případnému páchání dalších. Zostuzení jedince před celou obcí nemělo působit jen na něho samotného, ale na celé společenství. Zejména v minulosti byla společenská kritika ostrá a nebrala si servítky: „Hoši celý rok si zaznamenávali jako letopisy kroniku celé dědiny a při májích potom jednou za rok předčítali k radosti a zlosti, jak se komu chtěli zavděčit nebo pozlobit. Byl to takřka veřejný soud pro všechny obyvatele dědiny jednou za rok.“²⁸⁴

V Jestřabí Lhotě bychom normativní funkci mohli přisoudit tajnému nočnímu psaní hesel na silnici před jednotlivé domy pomocí vápna. Cílem těchto nápisů je charakterizovat domácnost, některého z jejích členů nebo aktuální dění v domácnosti. Je však otázkou, zda si nepřehlédnutelné nápisy z vápna skutečně v plné míře zachovávají normativní funkci. V Jestřabí Lhotě je patrná snaha pořádat máje v přátelském duchu, tak aby pro každého účastníka představovaly příjemný zážitek. Normativní charakter zmíněné obyčejové složky tak byl výrazně oslaben a zároveň doplněn o zábavní funkci. To znamená, že případná kritika není ostrá nebo dokonce útočná, ale spíše se snaží být výstižná, v ideálním případě vtípná.

²⁷⁹ TOMEŠ, Josef. Současné funkce lidových obyčejů a občanské obřady. In *Životní prostředí a tradice*. Ed. V. Frolec, M. Krejčí, J. Tomeš. 1. vydání. Brno: Blok, 1975, s. 156-162. ISBN 47-008-75. s. 157.

²⁸⁰ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. K společenskému významu rodinných obřadů a obyčejů. In *Čas života: rodinné a společenské svátky v životě člověka*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1985, s. 45-52. ISBN 47-006-85. s. 45.

²⁸¹ PARGAČ, Jan. Výroční tradice ve společenském životě současné nymburské vesnice. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 149-155. ISBN 47-025-82. s. 152

²⁸² TOMEŠ, Josef. Současné funkce lidových obyčejů a občanské obřady. In *Životní prostředí a tradice*. Ed. V. Frolec, M. Krejčí, J. Tomeš. 1. vydání. Brno: Blok, 1975, s. 156-162. ISBN 47-008-75. s. 160.

²⁸³ PARGAČ, Jan. Výroční tradice ve společenském životě současné nymburské vesnice. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 149-155. ISBN 47-025-82. s. 152.

²⁸⁴ ZÍBRT, Čeněk. *Máje: obrázky ze života lidu československého*. Praha: Melantrich, 1923. s. 82.

Společensko-regulační či normativní funkce se tedy alespoň do jisté míry zachovala, i když ve velice umírněné podobě.

Všeobecně převažuje názor, že na úkor oslabených či vymizelých funkcí obyčejů, a májí speciálně, významně posílila ta funkce, kterou označujeme jako zábavu či pobavení. U řady autorů se tak můžeme setkat s názorem, že výroční obyčeje se už vykonávají spíše pro jejich zábavný obsah, což je spojováno s chápáním zvyku jako projevu společenského života v dané komunitě.²⁸⁵ Na základě vlastního výzkumu mohu totéž konstatovat i v souvislosti s májemi v Jestřabí Lhotě. Právě zábava ve smyslu společného veselí se, žertování, tančení, zpívání a popíjení alkoholu byla informátory jednoznačně a často zdůrazňována na prvním místě.

Symboly užívané na májích plnily původně velice důležitou funkci, kterou J. Pargač označil jako funkci komunikační, jež vyjadřovala symbolickou formou (například postavením májky určité kvality) vztah jednotlivce nebo kolektivu k tomu, komu byla májka určena (projev sympatie nebo antipatie).²⁸⁶ Tyto funkce se postupně oslabily, můžeme říci, že v Jestřabí Lhotě dokonce zcela zanikly, a již symbolickým způsobem nepodávají informaci o skutečném stavu věci, která by byla schopna ovlivňovat mezilidské vztahy. Na úkor tohoto oslabení se naopak posílila estetická funkce, neboť symboly užívané na májích jako je májka či kroj dnes zastávají spíše úlohu kostýmů a dekorací.

V souvislosti s komunikační funkcí sice zjevně došlo k oslabení až vymizení symbolické komunikace tak, jak ji vymezil J. Pargač, avšak přímá osobní komunikace mezi aktéry a diváky obyčeje bezesporu oslabena nebyla. Právě naopak, komunikaci lze označit za významnou, ba stěžejní funkci, kterou máje v současné době plní v Jestřabí Lhotě. Jak říká A. Navrátilová, uspořádání slavnosti je vyjádřením potřeby ozvláštnit každodennost a prostoupit ji tradicí zprostředkovanými hodnotami, které přispívají k překonávání komunikačních bariér. Jedním z rysů současné doby je totiž rostoucí individualizace a privatizace činností a zájmů jednotlivců a zánik příležitostí, při kterých se mohou uplatňovat emocionální prvky sociálních vztahů. Jednu z takových příležitostí mohou potom pro člověka představovat návraty k ožívování lidových obyčejů.²⁸⁷

Jako další výrazná funkce současných májů v Jestřabí Lhotě vyvstává společensko-integrační funkce, čili upevňování pospolitosti lokálního společenství. „Předností některých

²⁸⁵ POPELKA, Pavel. Sociální realita ve výročních obyčejích. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 74-80. ISBN 47-025-82. s. 74.

²⁸⁶ PARGAČ, Jan. Výroční tradice ve společenském životě současné nymburské vesnice. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 149-155. ISBN 47-025-82. s. 152.

²⁸⁷ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. Nad revitalizací tradičních slavností v Brně (na příkladě hodů v Židenicích). *Lidé města*, 2001, č. 6, s. 64-72. ISSN 1212-8112. s. 71.

tradičních jevů je to, že umožňují, aby se do celé akce zapojila velká část vesnického kolektivu, bez rozdílu věku i pohlaví. Jejich význam spočívá nejen ve vlastní kulturně zábavné stránce, ale důležitá je i jejich úloha společensko-integrační.²⁸⁸ Výrazným rysem současných obyčejů je fakt, že slouží především k pobavení a zároveň k upevnění vztahů v rámci pořádajícího kolektivu.²⁸⁹ Uspořádání výročního obyčeje předpokládá intenzivní osobní kontakty aktérů, počínaje přesvědčováním jednotlivců k účasti, přes provádění příprav a konče proběhnutím samotného obyčeje, v našem případě májové slavnosti. Dochází tak k navazování nových a upevňování již existujících osobních vztahů a tím i k posilování vnitřní soudržnosti společenství, a to nejen během jediného slavnostního dne, ale velmi výrazně také během týdnů až měsíců předcházejících samotné slavnosti. „Lidové obyčeje se v životě současné vesnické společnosti uplatňují jako organizační prvek, který pomáhá vytvářet a regulovat vztahy mezi lidmi v rodině, ve společenství obce a při pracovních příležitostech, vztahy mezi mládeží i vztahy mezigenerační.“²⁹⁰

Poslední funkcí prisuzovanou májovému obyčeji je identifikační funkce. Sváteční chvíle představuje pro člověka způsob vědomí sebe sama a formou tradování tohoto vědomí sebe sama v individuálním i skupinovém smyslu.²⁹¹ Svátky díky pravidelnosti svého opakování (což je právě případ májí jakožto výročního obyčeje) zabezpečují zprostředkování a předání vědění zajišťujícího identitu. Rituální opakování zajišťuje soudržnost skupiny v prostoru a čase.²⁹² Obřady slouží k tomu, aby udržovaly identitu skupiny, a to tak, že zúčastněným poskytují podíl na vědění, které je pro identitu relevantní, čímž ustanovují a reprodukují identitu skupiny.²⁹³ Projevy tradiční kultury v současnosti zasahují pouze určité skupiny lidí a na první pohled se tak zdá, že dochází k oslabení kolektivního vědomí. Avšak často se s daným obyčejem identifikuje, byť tomu tak může být jen pasivně, větší část

²⁸⁸ PARGAČ, Jan. Výroční tradice ve společenském životě současné nymburské vesnice. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 149-155. ISBN 47-025-82. s. 150.

²⁸⁹ J. Tomeš uvádí, že máje se sice staví především v tradičním prostředí, čili ve vesnicích, ale na Valašsku se v 70. letech stavěly dokonce i v nových městských sídlištích, kde plnily novou společenskou funkci, kterou označuje jako funkci organizační, jejímž prostřednictvím se v novém sídlišti při besedách a zábavách pod májem pomáhaly vytvářet sousedské vztahy. TOMEŠ, Josef. Současné funkce lidových obyčejů a občanské obřady. In *Životní prostředí a tradice*. Ed. V. Frolec, M. Krejčí, J. Tomeš. 1. vydání. Brno: Blok, 1975, s. 156-162. ISBN 47-008-75. s. 157.

²⁹⁰ TOMEŠ, Josef. Současné funkce lidových obyčejů a občanské obřady. In *Životní prostředí a tradice*. Ed. V. Frolec, M. Krejčí, J. Tomeš. 1. vydání. Brno: Blok, 1975, s. 156-162. ISBN 47-008-75. s. 160.

²⁹¹ PEŠKOVÁ, Jaroslava. Každodennost a svátek: filosofický rozměr festivity. In *Documenta Pragensia XII. Pražské slavnosti a velké výstavy: sborník příspěvků z konferencí Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991*. Ed. J. Pešek. 1. vydání. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 1995, s. 29-31. ISBN 0000. s. 31.

²⁹² ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor. 2001. ISBN 80-7260-051-6. s. 54.

²⁹³ ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor. 2001. ISBN 80-7260-051-6. s. 126.

společenství, než by se předpokládalo.²⁹⁴ Jak říká A. Navrátilová: „Rozhodující se stává možnost působení prostřednictvím tradiční slavnosti na identifikaci lidí s dobou, místem a duchem sounáležitosti.“²⁹⁵ Všechny tyto aspekty zaznívaly i ve výpovědích aktérů i diváků májí v Jestřabí Lhotě.

Identifikační funkci v májovém obyčeji plní zejména průvod, respektive obchůzka jakožto nepostradatelný prvek májí, který tvoří stěžejní část oslav. Podle K. Jakubíkové může průvod plnit celou řadu funkcí, kromě funkce identifikační je to též funkce emocionální, prestižní, reprezentační, někdy i politická a v nespolední řadě zastává také funkci divadla ve smyslu „podívané“, s čímž souvisí i funkce zábavná, estetická.²⁹⁶ Základní charakteristikou průvodu je sdělování obsahu, a to zejména vizuálně, prostřednictvím různých symbolů či znaků jako je oblečení, ozdoby, barvy, předměty, tanec. Vizuální komunikace je samozřejmě doplňována ještě o zvukovou složku sestávající z hudby, zpěvu, křiku, výskání a jiného hlučení. Hlavní, základní funkcí průvodu je tedy komunikace určitých obsahů, významů, z čehož vyplývá další významná sociální funkce, a to funkce integrační a identifikační.²⁹⁷ Každý průvod plní jednak funkce specifické, které jsou spjaté právě s daným obyčejem či slavností, a jednak funkce obecné, které jsou vlastní jakémukoli průvodu, a mezi něž se řadí mimo jiné právě funkce identifikační. Průvody, které tvoří součást tradičních obyčejů, potom vyjadřují identitu primární. Účastní se jich členové rodiny, obce či generace. Vyjadřují sounáležitost, identifikují se samozřejmě a vlastně neuvědoměle, neboť rodinná, lokální, generační identita jim byla dána. Průvod navíc přispívá k podpoření a upevnění identity nejen těch lidí, kteří se ho účastní, ale i těch, kdo mu přihlížejí.²⁹⁸ To neplatí jen pro průvody, ale i obyčeje jako takové, neboť vykonávané obyčeje, například máje, mají nejen své aktéry, ale i diváky, což platí také pro máje v Jestřabí Lhotě.

²⁹⁴ PAVLICOVÁ, Martina. *Lidová kultura a její historicko-spoolečenské reflexe (mikrosociální sondy)*. 1. vydání. [Brno]: Ústav evropské etnologie ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV-ČR – pracoviště Brno, 2007. ISBN 978-80-254-1044-8. s. 90.

²⁹⁵ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. Nad revitalizací tradičních slavností v Brně (na příkladě hodů v Židenicích). *Lidé města*, 2001, č. 6, s. 64-72. ISSN 1212-8112. s. 69.

²⁹⁶ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Sprievod ako etnologický problém. In *Slavnostní původy: sborník příspěvků z konference Subkomise pro lidové obyčeje MKKK v Olomouci, 1993*. Ed. L. Tarcalová. 1. vydání. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 1994, s. 17-21. ISBN 80-901913-1-2. s. 20.

²⁹⁷ JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Sprievod ako etnologický problém. In *Slavnostní původy: sborník příspěvků z konference Subkomise pro lidové obyčeje MKKK v Olomouci, 1993*. Ed. L. Tarcalová. 1. vydání. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 1994, s. 17-21. ISBN 80-901913-1-2. s. 20.

²⁹⁸ JIŘIKOVSKÁ, Vanda. Lidé v průvodu – průvod jako jedna z identifikačních situací. In *Slavnostní původy: sborník příspěvků z konference Subkomise pro lidové obyčeje MKKK v Olomouci, 1993*. Ed. L. Tarcalová. 1. vydání. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 1994, s. 51-56. ISBN 80-901913-1-2. s. 51-52.

7. Závěr

V dnešní době získává čím dál tím větší prostor nepřímá komunikace zprostředkovaná počítači a telefony. Přesto, nebo možná právě proto, si udržuje, případně opět získává, svůj význam osobní setkání a přímá komunikace z očí do očí. Objevuje se nejen univerzální lidská touha po kontaktu s ostatními lidmi a komunikaci s nimi, ale i touha zažít pocit soudržnosti lidského společenství a vlastní příslušnosti k němu, pocit, že někam patříme a jsme něčeho součástí. Zakoušení těchto vjemů může člověku nabídnout právě tradiční výroční obyčej. Poskytuje však člověku možnost prožít ještě něco jiného, a to vybočení z všednodennosti. Starosti všedních dní ustoupí do pozadí, čímž vzniká prostor pro slavení a tím i odpočinutí si od povinností prostupujících všednodennost.

Tyto okolnosti jsou pozorovatelné i při oslavě máje v Jestřabí Lhotě. Zájem o máje je v této obci vskutku značný a spontánní, v pravém slova smyslu živý, a proto jsou i máje živým obyčejem. Výroční obyčej není v Jestřabí Lhotě pouze udržován tím, že by byl jednoduše opakován, ale je průběžně inovován a dokonce i rozšiřován o další obyčejové prvky. Inovace a přizpůsobování současné době a jejím potřebám dokládá například narušování genderových stereotypů, kdy se májky staví i chlapcům a naopak děvčata se zase účastní dříve výhradně chlapeckých aktivit, jako je hlídání krále. K rozšíření oslavy májí navíc došlo v roce 2008 v podobě obnovení účasti „krále“ a jeho veřejné „popravy“. Rozšiřování obyčejové tradice však probíhá i v jiném smyslu. V kontextu celého roku totiž nejsou máje jediným výročním obyčejem, který můžeme v Jestřabí Lhotě pozorovat. Z výročních obyčejů je v obci zastoupena například velikonoční koleda, dále pálení čarodějnic, mikulášská obchůzka a před dvěma lety, čili v roce 2008, byl znovu oživen i masopust. Je tedy zřejmé, že výroční obyčeje mají alespoň v této současné středočeské vesnici poměrně značný ohlas.

V rámci zachycení průběhu májí v Jestřabí Lhotě bylo mým stěžejním záměrem soustředit se především na jejich účastníky, aniž bych přitom ponechala stranou konání samotných aktérů, stejně jako přítomnost přihlížejících z řad místních obyvatel. Nedílnou součástí cíle, který jsem si stanovila, bylo proto zjistit, jak sami účastníci, a to přímí aktéři i diváci, máje reflektují. V úvodu jsem si položila otázku, jak je možné, že se dnešní člověk žijící v konzumním a technikou přeplněném světě stále navrácí k tradičním obyčejům. Není v mých možnostech osvětlit tento problém v plné šíři jeho obecnosti, ale pokusila jsem nalézt odpověď na otázku, proč má výroční obyčej „máje“ své místo v obci Jestřabí Lhota.

Na základě provedené analýzy získaných dat jsem dospěla k následujícím zjištěním. Motivace k opakované účasti na májích se u přímých aktérů i diváků víceméně shodovaly. Pro aktéry byla motivací za prvé zábava a za druhé to, co jsem nazvala pocitem pospolitosti, čili možnost sejít se nejen s přáteli a vrstevníky, ale i s ostatními obyvateli obce, známými a sousedy, komunikovat a spolupracovat s nimi a pokud použiji slova informátorů, spojit se a být všichni dohromady. Diváky z řad starousedlíků motivovala k účasti na májích taktéž zejména zábava a příležitost setkat se a komunikovat s dalšími obyvateli obce. Obě skupiny informátorů ve svých výpovědích rovněž přisuzovaly májím pořádaným v Jestřabí Lhotě několikery společenský význam, a to především význam komunikační, společensko-integrační a reprezentační. Deklarované motivace a významy jsem se následně pokusila interpretovat taktéž z hlediska současné funkce, kterou máje v Jestřabí Lhotě plní. Za tyto funkce považuji v první řadě funkci zábavní, dále funkci komunikační, společensko-integrační a konečně funkci identifikační.

Právě fakt, že máje pořádané v Jestřabí Lhotě plní společenské funkce, čili že dokáží uspokojovat aktuální potřeby lidí, představuje podle mého názoru hlavní příčinu toho, že si udržely, či spíše znovu našly, své místo i v současné době. Považuji to za doklad toho, že nejen máje, ale výroční obyčeje jako takové nejsou anachronismem, vyprázdněným přežitkem, ale mají stále co nabídnout i člověku žijícímu v 21. století.

Použité prameny a literatura

ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-051-6.

BENEŠ, Bohuslav. Výroční zvyk jako hra, divadlo a zábava. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1982, s. 67-73. ISBN 47-025-82.

BOČKOVÁ, Helena. Výroční obyčeje na jihu a západě Českomoravské vrchoviny. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1982, s. 164-175. ISBN 47-025-82.

BÖHMOVÁ, Jiřina. *Kroje v Čechách*. Praha: Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti, 1968. ST-17-1198/68.

BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Svazek 2. Věcná část A-N*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712.

Československá vlastivěda. Díl III. Lidová kultura. Socialistická akademie, Československá akademie věd a Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí. Praha: Orbis, 1968. ISBN 11-015-68.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vydání. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 80-246-0139-7.

FROLCOVÁ, Věra. Folklor a obřad v kalendářním cyklu. In *Kultura – společnost – tradice I. Soubor statí z etnologie, folkloristiky a sociokulturní antropologie*. Ed. L. Tyllner, Z. Uherek. 1. vydání. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2005, s. 75-114. ISBN 80-85010-71-2.

FROLCOVÁ, Věra. Pokus o klasifikaci folklóru obřadních obchůzek. In *Obřadní obchůzky*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1988, s. 59-75. ISBN 59-253-86.

FROLEC, Václav. Čas života a obyčejová tradice. In *Čas života: rodinné a společenské svátky v životě člověka*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1985. s. 18-28. ISBN 47-006-85.

FROLEC, Václav. Lidová kultura v současném kulturním životě. In *Lidové umění a dnešek*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1977. s. 19-34. ISBN 47-011-77.

FROLEC, Václav. Obřady a svátky „času života“ v současnosti. In *Čas života: rodinné a společenské svátky v životě člověka*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1985, s. 241-253. ISBN 47-006-85.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HOBBSBAWM, Eric. Introduction: Inventing Traditions. In *The Invention of Tradition*. Ed. E. Hobsbawm, T. Ranger. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 1-14. ISBN 0-521-43773-3.

JAKUBÍKOVÁ, Kornélia. Sprievod ako etnologický problém. In *Slavnostní průvody: sborník příspěvků z konference Subkomise pro lidové obyčeje MKKK v Olomouci, 1993*. Ed. L. Tarcalová. 1. vydání. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1994, s. 17-21. ISBN 80-901913-1-2.

JELÍNKOVÁ, Zdenka. Dětské průvody a obchůzky jarního cyklu. In *Slavnostní průvody: sborník příspěvků z konference Subkomise pro lidové obyčeje MKKK v Olomouci, 1993*. Ed. L. Tarcalová. 1. vydání. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1994, s. 77-96. ISBN 80-901913-1-2.

JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-662-5.

JÍŘIKOVSKÁ, Vanda. K životnosti výročních obyčejů na Slánsku. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1982, s. 127-133. ISBN 47-025-82.

JÍŘIKOVSKÁ, Vanda. Lidé průvodu – průvod jako jedna z identifikačních situací. In *Slavnostní průvody: sborník příspěvků z konference Subkomise pro lidové obyčeje MKKK v Olomouci, 1993*. Ed. L. Tarcalová. 1. vydání. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1994, s. 51-56. ISBN 80-901913-1-2.

JÍŘIKOVSKÁ, Vanda. Obchůzka či průvod: k tendenci vývoje obchůzkových obyčejů na Slánsku. In *Obřadní obchůzky*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1988, s. 209-215. ISBN 59-253-86.

KANDERT, Josef. Poznámky k výzkumu chápání „tradice“. *Český lid*, 1999, roč. 86, č. 3, s. 197-213. ISSN 0009-0794.

KRUPKOVÁ, Jaroslava. *Tradice a etnografie: k úloze tradice ve vývoji kultury*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1991. ISSN 0567-8307.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. [Praha]: Petrklíč, 2008. ISBN 978-80-7229-171-7.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Dějiny odívání; Díl 6. Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-293-6.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0.

LEIX, Alicja Ewa. K problematice transkriptu v sociálních vědách. *Biograf*, 2003, č. 31, s. 69-84.

NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. K společenskému významu rodinných obřadů a obyčejů. In *Čas života: rodinné a společenské svátky v životě člověka*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1985, s. 45-52. ISBN 47-006-85.

NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. Nad revitalizací tradičních slavností v Brně (na příkladě hodů v Židenicích). *Lidé města*, 2001, č. 6, s. 64-72. ISSN 1212-8112.

PARGAČ, Jan. Výroční tradice ve společenském životě současné nymburské vesnice. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1982, s. 149-155. ISBN 47-025-82.

PAVLICOVÁ, Martina. *Lidová kultura a její historicko-sociální reflexe (mikrosociální sondy)*. 1. vydání. [Brno]: Ústav evropské etnologie ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR – pracoviště Brno, 2007. ISBN 978-80-254-1044-8.

PEŠEK, Jiří. Slavnost jako téma dějepisného zkoumání. In *Documenta Pragensia XII – Pražské slavnosti a velké výstavy: Sborník příspěvků z konferencí Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991*. Ed. J. Pešek. 1. vydání. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 1995, s. 7-27. ISBN 0000.

PEŠKOVÁ, Jaroslava. Každodennost a svátek: filosofický rozměr festivity. In *Documenta Pragensia XII – Pražské slavnosti a velké výstavy: Sborník příspěvků z konferencí Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991*. Ed. J. Pešek. 1. vydání. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 1995, s. 29-31. ISBN 0000.

PLESSINGEROVÁ, A. Odras současných společenských podmínek ve středočeské slavnosti „staročeské máje“. *Český lid*, 1990, roč. 77, č. 1, s. 47-50. ISSN 0009-0794.

POPELKA, Pavel. Sociální realita ve výročních obyčejích. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1982, s. 74-80. ISBN 47-025-82.

SIROVÁTKA, Oldřich. Folklór v kulturním životě dnešní vesnice: místo, funkce, proměny. In *Životní prostředí a tradice*. Ed. V. Frolec, M. Krejčí, J. Tomeš. 1. vydání. Brno: Blok, 1975. s. 201-207. ISBN 47-008-75.

SIROVÁTKA, Oldřich. K výzkumu folklóru na dnešní vesnici: problémy a cíle. In *Současná vesnice: teoretické, metodologické a kulturně politické problémy integrovaného společenskovedního výzkumu*. Ed. V. Frolec. 1. vydání. Brno: Blok, 1978. s. 70-73. ISBN 47-017-78.

SOKOL, Jan. *Člověk a náboženství*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-886-4.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vydání. Boskovice: ALBERT, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

ŠOTKOVÁ, Blažena. *Šijeme kroje: popis, vyobrazení a stříhy našich národních krojů. I. Kroje české*. Praha: Nakladatelství novina, 1940.

TOMEŠ, Josef. Současné funkce lidových obyčejů a občanské obřady. In *Životní prostředí a tradice*. Ed. V. Frolec, M. Krejčí, J. Tomeš. 1. vydání. Brno: Blok, 1975, s.156-162. ISBN 47-008-75.

TURKOVÁ, Miloslava. Výroční obyčeje ve středočeských obcích Zálezlice, Zátvor a Kozárovice. In *Výroční obyčeje: současný stav a proměny*. 1. vydání. Ed. V. Frolec. Brno: Blok, 1982, s. 144-148. ISBN 47-025-82.

VÁCLAVÍK, Antonín. *Výroční obyčeje a lidové umění*. 1. vydání. Praha: ČSAV, 1959.

Velký sociologický slovník, I. svazek A-O. Ed. Pavel Klener. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

VYKOUKAL, F. V.: *Rok v starodávných slavnostech našeho lidu*. Praha: Nakladatel Dr. Frant. Bačkovský, 1901.

ZÍBRT, Čeněk. *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prstonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1889.

ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7.

ZÍBRT, Čeněk. *Máje: obrázky ze života lidu československého*. Praha: Melantrich, 1923.

Internetové zdroje

MALINA, Jaroslav. Antropologický slovník aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk: s přihlédnutím k dějinám literatury a umění. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. ISBN 978-80-7204-560-0.

Dostupné z URL <<http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/index.html>> [citováno 17. 2. 2010].

<<http://www.jestrabi-lhota.cz/soucastnost.php>> [citováno 25. 2. 2010].

Přílohy

Příloha č. 1

Výběr kladených otázek

Výběr otázek kladených aktérům:

I. Představení tradice obecně

Nejprve prosím vysvětlí, co jsou máje?

Proč se máje slaví, co se vlastně oslavuje?

Co symbolizuje král a májky?

Od kdy se máje slaví v Jestřabí Lhotě?

III. Vlastní aktivita při májích

a) zapojení a reakce na něj

Jak a proč jsi začal tancovat na májích?

Jak reagovala na tvou účast rodina, přátelé?

Tancoval v minulosti na májích někdo z tvé rodiny (rodiče, prarodiče)?

Jak reagují lidé, kteří nejsou ze Lhoty a máje neznají, když jim řekneš, že tancuješ na májích?

Jaké argumenty bys použil, abys někoho přesvědčil, aby se zúčastnil májí?

c) význam slavení májí pro informátora – motivy, pozitiva a negativa

Změnil se v něčem tvůj postoj k májím / prožívání májí v porovnání s minulostí?

Co je podle tebe největší pozitivum májí pro tebe osobně?

Jaký má pro tebe účast na májích přínos?

Jaké má naopak negativní stránky?

d) budoucnost

Cheš v tancování na májích pokračovat i v budoucnosti? Proč?

Jaký bys měl pocit z toho, kdyby se máje příští rok / už nikdy nekonaly?

Co konkrétně by ti chybělo?

Myslíš si, že se máje udrží, nebo časem zaniknout?

Ujal by ses v případě potřeby jejich organizace?

IV. Význam slavení májí pro vesnici

Jaký je podle tebe význam májí pro vesnici?

Jaký májí pro vesnici přínos?

Jaká jsou naopak negativa?

Jaký má podle tebe oslava májí vliv na vztahy mezi lidmi ve vesnici?

Má slavení májí nějaký vliv na vztahy mezi vesnicemi?

Účastníš se májí v jiných vesnicích?

Výběr otázek kladených divákům:

I. Jak máje probíhají v Jestřabí Lhotě

Nejprve prosím vysvětlete, co jsou máje?

Proč se máje slaví, co se vlastně oslavuje?

II. Minulost – vlastní zapojení (motivace, významy)

Tancoval jste v minulosti na májích? / Účastnil jste se májí jako divák?

Co pro vás vaše účast tenkrát znamenala?

Co se vám na vaší účasti na májích v minulosti líbilo?

Jaký pro vás měla účast na májích přínos?

III. Přítomnost – vlastní zapojení (motivace, významy)

Účastníte se májí v současnosti?

Co pro vás vaše účast na májích v současnosti znamená?

Účastní se májí vaše děti/vnoučata? Jaký názor máte na jejich účast?

Jaký máte názor na aktivitu mládeže, na to, jak máje organizují a jak na májích vystupují?

Co se vám na současné podobě májí líbí?

Co se vám na současné podobě májí nelíbí?

IV. Přítomnost – hodnocení současné podoby májí a jejich významu pro vesnici

Jaký měly máje význam pro vesnici v minulosti?

Jaký mají význam máje pro vesnici dnes?

Jaký je přínos májí pro vesnici?

Jaké jsou naopak jejich zápory?

Jak ovlivňují vztahy mezi lidmi ve vesnici?

Chyběly by vám máje kdyby se už nekonaly? Co konkrétně byste postrádal?

Příloha č. 2

Seznam a charakteristika informátorů

Informátoři – aktéři

Informátor	Pohlaví	Rok narození	Zaměstnání
A	žena	1987	studentka VŠ
B	žena	1992	studentka SŠ
C	žena	1989	studentka VŠ
D	muž	1985	zaměstnanec automobilky
E	žena	1987	studentka VŠ
F	muž	1989	kuchař
G	žena	1988	studentka VŠ
H	žena	1991	studentka SŠ
I	žena	1989	studentka VŠ
J	muž	1988	student VŠ
K	muž	1988	číšník
L	muž	1990	student učiliště
M	muž	1990	student SŠ
N	muž	1983	soukromý podnikatel
O	žena	1991	studentka SŠ

Informátoři – diváci z řad rodáků a starousedlíků

Informátor	Pohlaví	Rok narození	Zaměstnání
1	žena	1951	vedoucí provozu
2	žena	1943	pracovnice obchodního oddělení, nyní v penzi
3	žena	1948	krejčová, nyní v penzi
4	žena	1973	nezaměstnaná
5	muž	1963	řidič
6	žena	1968	soukromá podnikatelka
7	muž	1950	dělník, nyní v penzi
8	žena	1966	kadeřnice
9	muž	1969	soukromý podnikatel
10	muž	1951	automechanik

Příloha č. 3

Část textu veřejně přednášené žaloby krále

Soudce:

„Vážení a opatrní sousedé a ještě váženější a opatrnější paní sousedky a vy, nevážená chaso svobodná. Velevážení přespolní, ale i domácí divánkové a divánky, já vás všechny z plna srdce vítám, ať už jste se dostavili po svých, kolmo, koňmo, přes pole kočármo či autmo. Jak je vidět, je na světě zvědavých lidí stále dost a dost, zvláště vítám naše mládence a panny, slaměné i neslaměné vdovy a vdovce. A abych nezapomněl, velmi nás těší také účast sousedů našich nejbližších, pánů a paní z Volárny, Němčic, Ohař i Ovčár, kteří neváhali a přes kopec, z kopce dolů, či po rovině k nám přišli, aby na vlastní oči viděli konec krále, který ubohou naši malou ves tolik sužoval. Ano, je to tak a na vědomost se dává, že pan král máje, který celý měsíc a dnešní den především kraloval, popraven bude. Proto král chce, abyste ještě chvíli před smrtí jeho byli hodně veselí. Ten, kdo by se škaredil, toho zavřeme do šatlavy. A protože vidím, že vyvalujete očička na tu naši máj, musím vám říci, že je ze dřeva, poctivě ukradená a na dluh odvezena.“

Král:

„Dost již, mluvíš jen hlouposti.“

Soudce:

„Cože, já že mluvím hlouposti, Vaše královská milosti?“

Král:

„Dost již těch tlachů, stále ještě vládnu já, ať mám ještě slovo já.“

Soudce:

„Ó světe marnej, jak ty se raduješ a ubohého krále pranic nelituješ. Vždyť on se celým tělem třese, že smrti své trudné nevyhne se.“

Král:

„... zapíjím bílým vínem a moje tabule se jen prohýbá pod tíží nejlepších jídel.“

Soudce:

„Dost už králi, smrt tě nemine! Přístup chlapče blíže a podle pravdy všechno řekni bez výmluv a zapírání, co to bylo dneska za povstání?“

Chlapec:

„Nic zlého jsme zde nedělali, jenom tady tancovali, k dívkám jsme se pěkně měli, přitom lásku nalhávali.“

Soudce:

„Na hlavu my nejsme padlí, abychom tě neprohlédli. Lásku jste jim stále lhali a hubičky přitom brali.“

Chlapec:

„Inu, také brali, cožpak by se samy daly? Ony však se nehněvají, smělé chlapce rády mají a nám však již odpustily, tomu věřte, páni milí.“

Soudce:

„Zpívali jste, tancovali, děvčatům hubičky brali a nás k tomu nepozvali? Těžké je to provinění, nečekejte odpuštění, odnese to váš král. Velmi jste se provinili, že jste v máji dováděli, tohle jsme my, lidi milí, ve svém mládí nečinili.“

Chlapec:

„Nebyli jste vy nám lepší, jak srdce kroniky nám svědčí. Na nás však se škaredíte, protože nám závidíte. Závist, zlá věc, páni milí.“

Soudce:

„Dost řečí, my to známe, za sebou to dávno máme, vám však krále potrestáme. Za vinu se ti králi klade, žes naváděl mladé lidi, dals jim tance, zpěv a radování a při tom sladké milování. To je tvůj velký hřích, neodmlouvej a buď již tich, je to k zlosti tisíc hromů, popravit tě a jít domů. Slyšels ortel, špatný králi, hlava se ti odkutálí, milosti již není žádné, tvoje hlava k nohám padne. Za vsí zakope tě ras, nepad by ti ani vlas, kdybys jen ty mladé pokoušel a sváděl nás. Natropils již zlého dosti, není smyslu pro lítosti. A tak vážení a milí, chystejte tu chvíli, kdy králova zlá duše odletí, aby nestihlo nás prokletí, že dlouho jsme tu stáli a do hospody se včas nedostali, protože krále jsme ještě nesťali. Ano, ano, bylo již zlého dost, kate, konej svou povinnost.“

Král:

„Kate, kate tyranský, usekni mou hlavu hrdinsky.“

Soudce:

„Tak ve jménu práva v rukou kata dokonává, jara nerozumný král, svůdce mladých a tak dál.“

...

Příloha č. 4. Tanečníci řadí se do průvodu, jako první jde pár nesoucí věnec.

Příloha č. 5. Pokládání věnce k pomníku za doprovodu státní hymny.

Příloha č. 6. Ženy oděné v imitaci středočeského kroje prodávající vstupenky na máje.

Příloha č. 7. Tančící páry obklopené kolem vytvořeným májovníky.

Příloha č. 8. Král a soudce v doprovodu drábů.

Příloha č. 9. Májka a nápis psaný vápnem před jedním z domů.

Příloha č. 10. Obecní máje neboli král.